

Musea Heiligerlee – een transformatie

Projectvoorstel
Heiligerlee, maart 2025

19 mei 2023

Wat een mooi museum! Een persoonlijke rondleiding
van Hassan gehad. Leuke, enthousiaste gids!
We komen zeker eens terug.

Leonieke & Peter - Maarsbergen

Uit het gastenboek. We staan bekend om onze persoonlijke rondleidingen die hoge waarderingen krijgen.

Musea Heiligerlee – een transformatie Projectvoorstel

Heiligerlee, maart 2025

Stichting Musea Heiligerlee
Provincialeweg 55
9677 PB Heiligerlee

Contactpersoon: Liesbeth Jansen, voorzitter

Tel. 06-22490053 / 0597 41 81 99
E-mail: voorzitter@museaheiligerlee.nl / info@museaheiligerlee.nl
www.museaheiligerlee.nl
RSIN 805224622
KvK 41015471

Foto voorkant: Klokkengieterij met tuin en carillon (huidige situatie)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1. Aanleiding	5
2. Stichting Musea Heiligerlee	6
3. Het pand, het dorp en de omgeving.....	8
4. Toerisme en recreatie gemeente Oldambt	9
5. Doelen en kernwaarden	11
6. Doelgroepen	11
7. Resultaten.....	12
8. Samenvatting project	13
9. Nieuwbouw, verbouw en verduurzaming	13
10. Vaste presentatie	17
10.1. Neem de tijd!	19
10.2. De Hinderlaag.....	20
11. Omgeving en tuin	23
11.1. Herinrichting tuin	23
11.2. Het voorplein en de link met het monument	25
12. Educatie.....	25
13. Geschiedenis Heiligerlee dorp / participatie.....	27
14. Programmering	29
15. Professionalisering organisatie	31
16. Winkel en horeca	32
17. Samenwerking en arrangementen.....	33
18. Communicatie, PR, Identiteit	35
19. Planning en uitvoering	36
20. Borging en evaluatie.....	37
21. Financieel	38
Bijlage I Codes	41

Managementsamenvatting

Dit project behelst een complete vernieuwing van de musea in Heiligerlee. Het hoofddoel is om de huidige twee musea op een toekomstbestendige manier samen brengen, op de locatie van de klokkengieterij, die recht doet aan de verhalen en het erfgoed. Daarbij blijft het uitgangspunt dat het museum het materiële en immateriële cultuurhistorisch erfgoed van Heiligerlee en omgeving wil bewaren en presenteren.

Subdoelen zijn (in willekeurige volgorde):

- Twee sterke museale vaste exposities creëren die ook onderling worden gelinkt, één over de klokken en de klokkengieterij en de andere rondom de Slag bij Heiligerlee;
- Een sterk educatief programma creëren voor alle leeftijden;
- Bijdrage leveren aan de leefbaarheid van Heiligerlee en omgeving;
- Een belangrijke en veel en graag bezochte toeristische bestemming in de regio zijn;
- De buitenruimte, tuin en voorplein, herinrichten en beter benutten;
- Toegankelijk en aantrekkelijk zijn voor doelgroepen met een mobiele en visuele uitdaging en voor mensen die minder talig zijn;
- Een vaste minipresentatie creëren rondom de bredere geschiedenis van Heiligerlee;
- Stappen zetten in de algemene professionalisering van de organisatie.

Het museum wil een brede doelgroep bereiken. De focus ligt op (in willekeurige volgorde):

- Recreanten en toeristen;
- Omwonenden en bewoners uit de regio;
- Schoolkinderen, voornamelijk uit de omgeving;
- Mensen met een visuele beperking.

De belangrijkste resultaten die worden beoogd zijn:

- Het pand van de Klokkengieterij is verbouwd, er is een aanbouw gerealiseerd en het pand is verduurzaamd. Daarnaast is er een nieuw bouwwerk gerealiseerd specifiek voor de presentatie rondom de Slag bij Heiligerlee;
- Er zijn twee nieuwe vaste presentatie over de Klokkengieterij en over de Slag bij Heiligerlee;
- Er is een kleine presentatie gecreëerd over de geschiedenis van Heiligerlee in brede zin;
- De tuin is heringericht, groen maar onderhoudsarm, passend bij de locatie;
- Er is een wisselexpositieruimte gerealiseerd en een openingstentoonstelling;
- Er zijn vernieuwde samenwerkingen aangegaan met scholen en minimaal 2 nieuwe educatieve programma's ontwikkeld.

Waarom is dit project belangrijk?

Natuurlijk vinden wij het zelf belangrijk dat het erfgoed van Heiligerlee wordt bewaard en dat de verhalen worden doorgegeven aan nieuwe groepen mensen en aan de volgende generatie. Gewoon omdat de verhalen horen bij onze geschiedenis, bij wie we zijn. De verhalen zijn onderdeel van grotere verhalen over hoe de gemeente Oldambt, de provincie Groningen en heel Nederland is geworden wat het nu is. En vooral ook hoe Heiligerlee is geworden wat het is. Het geeft 'Sense of Place', een gevoel verbonden te zijn met je omgeving. We willen dat bezoekers van het museum ook dit gevoel krijgen, dat ze een beetje beter snappen hoe de geschiedenis gerelateerd is aan het leven nu. En dat ze parallellen leren maken met gebeurtenissen in het heden. Bijvoorbeeld een parallel met huidige oorlogen in de wereld, de strijd om vrijheid. En gaan nadenken over 'tijd', over het belang van symboliek van klokken en de schoonheid ervan inzien.

Het museum wordt een plek die belangrijk is voor bezoekers van heinde en ver, maar ook vooral voor bewoners in de regio, vrijwilligers, kinderen en anderen. Het helpt de regio op verschillende manieren te versterken. Het is een extra toeristische attractie die bijdraagt aan het toeristisch-ecosysteem in de regio en het draagt bij aan de leefbaarheid. Een belangrijke plek in het verhaal van Groningen.

1. Aanleiding

Net als veel andere organisaties greep het bestuur van de Stichting Musea Heiligerlee het coronajaar 2020 aan om zich te bezinnen op de toekomst van de beide musea: Museum Slag bij Heiligerlee en het Klokengieterijmuseum. Het bestuur heeft een onderzoek laten uitvoeren naar de toekomstmogelijkheden van de musea, de kansen en de bedreigingen. Het onderzoek resulteerde in een adviesrapport met als hoofdconclusie dat er veel kansen liggen voor de musea maar dat er ook veel moet gebeuren, er is een professionaliseringsslag nodig. Hoe dan ook zag het bestuur voldoende kansen om onder andere bezoekersaantallen te vergroten, lespakketten te ontwikkelen die meer jeugd naar de musea gaan trekken en nieuwe vrijwilligers te binden. De verhalen en de collectie zijn interessant en aantrekkelijk. De onderwerpen geven genoeg aanknopingspunten om een link te leggen met heden en toekomst. Daarnaast is de Klokengieterij met tuin en carillon een prachtige plek, niet alleen voor museumbezoekers maar ook voor het houden van een bruiloft, lezing, workshop of concert. Het museum ziet ook mogelijkheden om een positieve bijdrage te leveren aan sociale cohesie en leefbaarheid in het dorp.

Het bestuur wil met dit in gedachten de musea transformeren, en daar één museum van maken; modern, maatschappelijk relevant, toegankelijk en vooral ook gewoon een bijzondere en leuke plek om te bezoeken voor toeristen en bewoners van de regio.

Er is een planvormingstraject geweest, gefinancierd door de Provincie Groningen, er zijn gesprekken geweest met de gemeente Oldambt, eigenaar van de panden, en er is een schetsontwerp gemaakt, door een architect en een tentoonstellingsmaker. Daarnaast worden de musea ondersteund bij de planvorming door de Coöperatie Sterke Musea Groningen. De stichting is lid van deze coöperatie die is opgezet met 'aardbevingscompensatiegeld'. Het advies en de hulp van de adviseur is gratis.

Dit projectplan is het resultaat van het planvormingstraject en het is onder andere bedoeld om te helpen fondsen te werven waarmee de plannen gerealiseerd kunnen worden.

Toekomstdroom

In Heiligerlee staat een kwalitatief hoogwaardig museum, waarbij de museale functie het hoofddoel is. Het onderscheidt zich door het hoge niveau van het museale aanbod en de toegankelijkheid. Het is aantrekkelijk voor diverse doelgroepen. Het museum werkt samen met diverse scholen uit de buurt, klassen bezoeken het museum voor de invulling van diverse vakken waaronder geschiedenis, muziekles en rekenen. Door structurele samenwerkingsverbanden aan te gaan wordt het museum een vanzelfsprekende plek voor cultuurhistorische activiteiten en om te bezoeken tijdens een verblijf in de regio. Vaak is het zelfs een vertrekpunt om de omgeving te verkennen. De exploitatie is geborgd door entreegelden, inkomsten uit winkel en horeca, een vast subsidiebedrag en een beperkte afhankelijkheid van menskracht (vrijwilligers). Er is een betaalde coördinator/directeur. Het museum voldoet aan de museumnorm en is geregistreerd. De organisatie is transparant en gericht op continuïteit en heeft daardoor een goede basis voor het verkrijgen van subsidies en fondsen.

Lokaal en regionaal is het museum een maatschappelijke pijler: het draagt bij aan de sociale cohesie en is een plek waar inwoners graag naar binnen lopen. Een beeldbepalend pand heeft door de museale invulling een duurzame herbestemming en draagt daardoor bij aan de lokale leefbaarheid. De toekomst van de collectie, een belangrijk onderdeel van de 'Collectie Groningen' is gewaarborgd.

De verhalen rondom de klokengieterij en de Slag bij Heiligerlee worden verteld en beleefbaar gemaakt. Daarnaast worden regelmatig bijzondere wisselexposities georganiseerd waarin ook ruimte is voor kunst en voor andere verhalen waarin de link wordt gelegd met het heden en de toekomst én met nationale en internationale verhalen.

2. Stichting Musea Heiligerlee

Heiligerlee is nauw verbonden met de bekende veldslag die hier plaats vond in 1568 en als het begin van de Tachtigjarige Oorlog wordt beschouwd. Daarnaast was het de thuisbasis van een van de bekendste klokkengieters van Europa. In Heiligerlee bevinden zich twee musea die deze verhalen levend houden: Museum Slag bij Heiligerlee en het Klokkengieterijmuseum. De musea zijn opgericht in 1987. Op 11 augustus 2011 zijn de beide musea, bij notariële akte, samengevoegd tot de Stichting Musea Heiligerlee.

Er is een meewerkend bestuur dat bestaat uit 4 personen. Er zijn 30 vrijwilligers werkzaam waaronder een vrijwilligerscoördinator / conservator en een huismeester. De meeste vrijwilligers zijn breed inzetbaar. Zo kunnen ze niet alleen mensen verwelkomen en toegangsbewijzen verkopen maar ook rondleidingen verzorgen. Er is een educatieteam en een tuinteam.

Statutaire doelstelling

De doelstelling van de Stichting Musea Heiligerlee, als vermeld in haar statuten, zijn:

- Het beheren van de expositie van de Slag bij Heiligerlee;
- Het beheren van het Klokkengieterijmuseum te Heiligerlee;
- Het verrichten van alle verdere handelingen die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

De Stichting wil het cultuurhistorisch erfgoed van Heiligerlee en omgeving bewaren en presenteren. In samenwerking met relevante organisaties richt het in en exploiteert het een tweetal instellingen: het Klokkengieterijmuseum en het museum Slag bij Heiligerlee.

Het Klokkengieterijmuseum bewaart en presenteert de collectie, historie en de technieken van het klokkengietersambacht en de rol daarin van de familie Van Bergen. Het museum Slag bij Heiligerlee houdt de belangstelling levend voor de Slag bij Heiligerlee op 23 mei 1568 en voor de oorzaken, aanleiding en gevolgen daarvan voor het verloop van de Tachtigjarige Oorlog.

Het beleid is erop gericht om binnen afzienbare termijn te voldoen aan de criteria van ICOM en de status van Geregistreerd Museum te behalen.

Adviesrapport

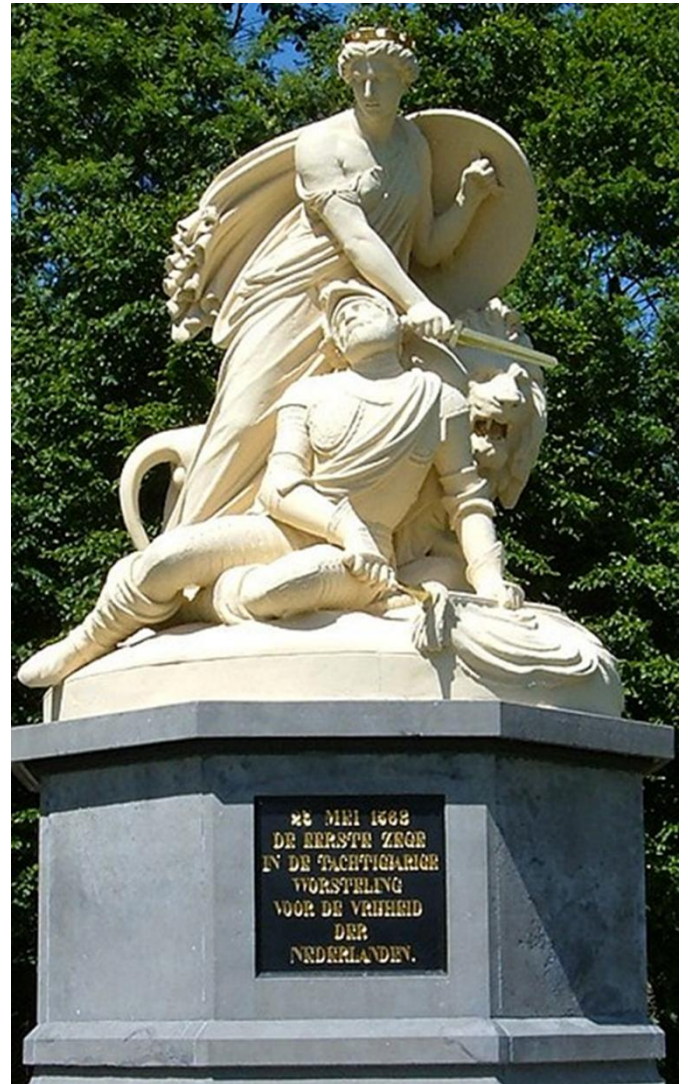
In 2021 heeft Martin Hillenga een adviesrapport geschreven voor de Musea Heiligerlee getiteld 'De klok vooruit'. Dit rapport beschrijft de huidige situatie goed en geeft tips en adviezen voor de korte en lange termijn. Het rapport eindigt met een aantal vragen die het bestuur zichzelf moet stellen. Er worden diverse toekomstscenario's in beschreven inclusief de voor- en nadelen van mogelijke keuzes. Het bestuur heeft zich hierover gebogen en een aantal keuzes genomen die veelal te maken hebben met de herinrichting van de vaste presentatie. We willen een presentatie die aansluit bij de wensen, eisen en thema's van deze tijd en die vooral betekenisvol is voor de bezoekers. De grootste stap was om de wens uit te spreken het pand af te stoten waar tot nu toe het 'Museum Slag bij Heiligerlee' in is gevestigd. De plannen zijn in concept uitgewerkt en besproken met gemeente Oldambt. De twee panden zijn namelijk eigendom van de gemeente en aangezien er voor een vernieuwing van de vaste presentatie ook een aanbouw nodig is en een kleine verbouwing bij het Klokkengieterijpand, is de gemeente een hele belangrijke partij.

Wat is de Slag bij Heiligerlee?

Op 23 mei 1568 verslaat een klein leger van staatsgezinde opstandelingen onder leiding van twee broers van Willem van Oranje de Spaanse troepen vanuit een hinderlaag. Daarna volgen nog vele belegeringen van steden, veldslagen, overwinningen én nederlagen. De slag bij Heiligerlee wordt vaak aangemerkt als het begin van de **Tachtigjarige Oorlog**. Pas in 1648 wordt de Vrede van Münster getekend. Nederland is op dat moment onderdeel van het Spaanse Rijk en strijd voor onafhankelijkheid.

Onder leiding van de graven Lodewijk en Adolf van Nassau werd tijdens de slag een deel van Groningen op de Spanjaarden veroverd. Laatstgenoemde liet tijdens de slag wel het leven. Bij Heiligerlee bevindt zich een monument ter nagedachtenis aan hem. Ook in het Wilhelmus wordt hij herdacht; in het vierde couplet:

- 'Lijf ende goet te zamen, heb ick oock niet verschoont,
- Mijn broeders hoogh van namen, hebben dit ook betoont.
- Graaf Adolph is gebleven in Vrieslandt in den slagh,
- Zijn ziel in 't eeuwig leven, verwacht den jongsten dagh'

Graaf Adolphmonument in Heiligerlee ter herinnering aan de slag bij Heiligerlee, 1568

3. Het pand, het dorp en de omgeving

Het pand van de Klokkengieterij ligt aan de Provincialeweg 46 in Heiligerlee, een dorp dat grenst aan de stad Winschoten, gemeente Oldambt, provincie Groningen. Het pand is gebouwd in 1862. Niet het hele pand is origineel en het pand heeft geen monumentale status maar is wel beeldbepalend, zie ook in het kader hieronder. Het pand is bijzonder en heeft mooie originele elementen. Alleen al daarom is het museumwaardig. Er is een grote tuin aan de achterkant en aan de voorkant een pleintje. Er horen ook een aantal parkeerplaatsen bij het pand. Momenteel is er nauwelijks enige vorm van isolatie waardoor het erg slecht te verwarmen is, en met de huidige energieprijzen is dat ook financieel gezien niet mogelijk. Dit is de voornaamste reden om het museum in de winter te sluiten. Het pand is goed bereikbaar per fiets en auto en er is een bushalte vlak voor het museum. De A7, van de stad Groningen naar Duitsland (op 15 km afstand), loopt vlak langs Heiligerlee.

	Provincialeweg	46	Heiligerlee
Cultuurhistorische waarde:	2	Authenticiteit:	2
Architectuurhistorische waarde:	2	Zeldzaamheid:	3
Stedenbouwkundige/ensemble waarde:	3		

Voormalige klokkengieterij Van Bergen (opgericht 1795), gebouwd in 1862. Pand op rechthoekige plattegrond met klokkentoren gebouwd in 1942. Gieterij met fabriek voor uurwerken en brandspuiten. Thans een klokkengieterijmuseum.

Zeer beeldbepalende ligging, met voorplein en evenwijdig aan de Provincialeweg.

Bron: Gemeente Oldambt / Libau

Oldambt, rijkdom en armoede

Het Oldambt was ooit een veengebied. Door de ontginning daarvan kwam het land veel lager te liggen. Zo laag dat het vaak overstroomde met water van de Dollard. Dit gebied werd vanaf de zeventiende eeuw ingepolderd. De nieuwe grond was vruchtbaar en erg geschikt voor bijvoorbeeld de verbouw van graan. Er kwamen grote boerderijen en het gebied wordt nu nog steeds de Graanrepubliek genoemd. De rijke geschiedenis had ook een keerzijde, de armoede van landarbeiders. Er ontstond een grote kloof tussen rijk en arm die mede aanleiding was voor de opkomst van het communisme in Oost-Groningen. Nog steeds is er relatief veel armoede, ook 'generatiearmoede' in gemeente Oldambt. Eén op de tien kinderen groeit op in een gezin met een inkomen onder de lage inkomensgrens en er zijn meer kinderen die opgroeien in armoede dan het landelijk gemiddelde. De gemeente Oldambt zet samen met partners goede stappen om de problematiek van armoede te doorbreken en het museum wil hier graag bij aanhaken waar mogelijk.

Gestapelde mijnbouw

Heiligerlee ligt aan de rand van het aardbevingsgebied. Daarnaast zorgt zoutwinning in de omgeving voor bodemdaling en daaraan gerelateerde bevingen. Er is sprake van 'gestapelde mijnbouw'. Het is vaak niet duidelijk wat exact de oorzaak is van de schade die ontstaat bij bevingen, en de schuld wordt afgeschoven naar andere partijen. Op dit moment vindt onderzoek plaats naar de effecten van gestapelde mijnbouw in de regio.

Heiligerlee

Heiligerlee is een wegdorp met lintbebouwing gelegen op een van de hoogste delen van het voormalig schiereiland van Winschoten. Bij Heiligerlee werd in de Middeleeuwen het klooster Mons Sinaï gesticht. Bij het dorp vond op 23 mei 1568 de Slag bij Heiligerlee plaats. Het dorp wordt oorspronkelijk Asterlee of Oosterlee genoemd en tot rond 1900 wordt het op kaarten aangeduid als Kloosterholt. De bebouwing is hoofdzakelijk gelegen langs de doorgaande weg, de Provinciale weg. Aan deze weg werd in 1862 de klokkengieterij van Van Bergen gebouwd. Ten noorden van de hoofdweg worden aan laantjes met name arbeiderswoningen gebouwd. Aan het begin van de twintigste eeuw worden twee steenfabrieken gebouwd, welke inmiddels zijn verdwenen.

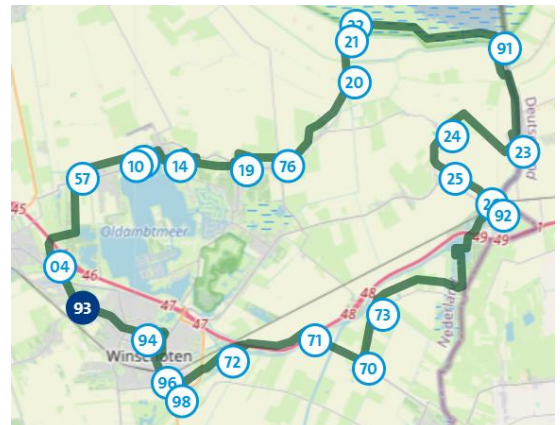
Bron: Karakteristieke Objecten, Gemeente Oldambt & Libau

4. Toerisme en recreatie gemeente Oldambt

De gemeente Oldambt wordt steeds aantrekkelijker voor toeristen en recreanten. Er zijn diverse fiets-, wandel- en autoroutes die door of vlak langs Heiligerlee komen. Woon- en recreatiegebied de 'Blauwe Stad' is om de hoek. In 2021 vond een onderzoek plaats in opdracht van de gemeente over de waardering en beleving van Oldambt onder verblijfstoeristen en dagrecreanten. De deelnemers gaven Oldambt gemiddeld een 7,9. De meeste toeristen kwamen uit de provincies Groningen, Noord-Holland, Gelderland en Zuid-Holland. De Duitse verblijfstoerist vertegenwoordigt 27% van het totaal.

Vanuit de nieuwe marketingorganisatie 'ZO Groningen' gaat de gemeente de komende jaren het toerisme in Oldambt naar de rest van de wereld nóg sterker promoten. Daarnaast is de wens uitgesproken om verder te bouwen aan de uitbreiding van toeristisch-recreatieve voorzieningen in de gemeente en bij een volgend onderzoek een 8+ of hoger te scoren!

De fietsroute Oldambt van de ANWB start in Heiligerlee bij fietsknooppunt 93. <https://www.anwb.nl/fietsroutes/routes/oldambtroute>

Toeristische ecosysteem

Sinds 2021 werkt de gemeente Oldambt intensief samen met de andere Oost-Groninger gemeenten. Dit doen ze in de overtuiging dat met de integratie van het aanbod, met oog voor de eigen identiteit, de potentie van de regio beter wordt benut. De regio wordt zo benaderd als een samenhangend geheel van de gebieden Westerwolde, Veenkoloniën en Oldambt (Graanrepubliek). Zij bieden een variëteit aan landschappen en cultuurhistorie en een mooie mix van toeristische trekpleisters. Sinds 1 januari 2022 trekken de gemeenten dan ook samen op in de regiomarketingorganisatie 'ZO Groningen'. Ook de provincie Groningen heeft doelen opgesteld om de groei van de toeristisch-recreatieve sector te stimuleren. Ze zet onder andere in op sterke toeristische ecosystemen waarin gastvrijheid, innovatief en duurzaam ondernemerschap vanzelfsprekend zijn en op meer arrangementen.

Strategische Visie Vrijtijdseconomie 2021-2030 Provincie Groningen

De provincie Groningen (Stad én Ommeland) is in 2030 een belangrijke toeristische bestemming voor mensen die bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in de combinatie van cultuur, erfgoed en bijzondere landschappen. Bezoekers blijven langer in de provincie, omdat de ecosystemen rond toeristisch-recreatieve bestemmingen op orde zijn (routes, gastvrije horeca en aantrekkelijke overnachtingsmogelijkheden).

Door een langere verblijfsduur komen meer inkomsten ten goede aan het innovatief ondernemerschap wat uiteindelijk bijdraagt aan de brede welvaart in onze provincie.

Redenen voor een verblijf in Oldambt

De voornaamste redenen voor een toerist om Oldambt te bezoeken zijn de fietsmogelijkheden de rust en ruimte, natuur en landschap, nieuwsgierigheid naar onbekend gebied, wandelmogelijkheden en watersportmogelijkheden. Van alle activiteiten en bezienswaardigheden scoren de fietsmogelijkheden, de natuur en het landschap het hoogst. **Lagere waarderingen zijn er voor het aanbod van slecht weer voorzieningen.** Zo is er ook in het winterseizoen relatief weinig te doen in de regio.

Museum Heiligerlee

Het vernieuwde museum in Heiligerlee haakt graag aan bij de ontwikkelingen en draagt bij aan het creëren van toeristisch aanbod. Het vernieuwde museum wordt een prettige plek voor fietsers en wandelaars waar ze kunnen uitrusten met een drankje op het terras, en meer kunnen leren over de regio, de geschiedenis en het erfgoed. Maar het zal ook een plek zijn waar je terecht kunt als het weer wat minder is, zowel in de zomer als in de winter. Onze marketing zal mede gericht zijn op het trekken van toeristen die hier komen om te fietsen en voor de natuur. Zij zullen zich thuis voelen in ons museum en de natuurlijke tuin. We werken al samen met 'ZO Groningen' en gaan deze samenwerking uitbreiden. We willen de komende tijd afspraken maken over ondersteuning van het museum op gebied van marketing. We gaan samen de mogelijkheden tot nauwe samenwerking verkennen en deze in realistische afspraken om zetten. We willen een prominente plek zijn in het toeristisch ecosysteem van Oldambt!

Routes en kaart toeristische informatie

In de centrale ruimte is straks informatie te vinden over wandel- en fietsroutes in Heiligerlee en omgeving. Ook kun je informatie vinden over andere toeristische / recreatieve attracties in het gebied. Er is een kaart van de regio waarop deze informatie te zien is gecombineerd met historisch interessante locaties. Eventueel kan de kaart ook een plek krijgen op het plein aan de voorkant van het museum.

Bronnen: <https://www.westerwoldeactueel.nl/2022/03/08/toeristen-beoordelen-oldambt-met-een-79/> en Uitvoeringsprogramma Vrijtijdseconomie Provincie Groningen 2021-2023

De klokkengietkuil in het museum is grotendeels origineel

5. Doelen en kernwaarden

Het hoofddoel van dit project is:

- De huidige twee musea op een toekomstbestendige manier samen brengen die recht doet aan de verhalen en het erfgoed. Daarbij blijft het uitgangspunt dat het museum het materiële en immateriële cultuurhistorisch erfgoed van Heiligerlee en omgeving wil bewaren en presenteren.

Subdoelen zijn (in willekeurige volgorde):

- Twee sterke museale vaste exposities creëren die ook onderling worden gelinkt, één over de klokken en de klokkengieterij en de andere rondom de Slag bij Heiligerlee;
- Een sterk educatief programma creëren voor alle leeftijden, zowel voor scholen als bezoekers;
- Bijdrage leveren aan de leefbaarheid van Heiligerlee en omgeving. Een kernlocatie zijn rondom de geschiedenis van het dorp en een meerwaarde zijn voor dorpsbewoners in brede zin;
- Een belangrijke en veel en graag bezochte toeristische bestemming in de regio zijn. Een museum dat is opgenomen in arrangementen maar ook een museum waar bezoekers specifiek voor komen of als startpunt kiezen voor een verkenning van de omgeving;
- De buitenruimte, tuin en voorplein, herinrichten en beter benutten;
- Toegankelijk en aantrekkelijk zijn voor doelgroepen met een mobiele en visuele uitdaging en voor mensen die minder talig zijn;
- Een vaste minipresentatie creëren rondom de bredere geschiedenis van Heiligerlee;
- Stappen zetten in de algemene professionalisering van de organisatie. Dit heeft ook te maken met de wens om een geregistreerd museum te worden met alles er op en er aan.

Kernwaarden

- Koppelingen maken tussen heden en verleden, hier en elders. In presentaties en activiteiten leggen we een link met heden en toekomst. Wat kunnen we leren van vroeger? Welke link hebben de verhalen van de Slag en de Klokkengieterij met thema's van nu en in de toekomst? Hoe is de geschiedenis van Heiligerlee verbonden met de geschiedenis van Nederland en de rest van de wereld?
- Duurzaamheid is voor ons belangrijk in brede zin, zowel bij de bouw als bij de inhoud van het museum. Zo gebruiken we waar het kan lokale, duurzame materialen, werken we met lokale bedrijven, verkopen we Fairtrade koffie en thee en is er aandacht voor het belang van biodiversiteit in de tuin. Het pand wordt goed geïsoleerd en energie komt grotendeels uit de nieuwe zonnepanelen.

6. Doelgroepen

Het museum wil een brede doelgroep bereiken. De focus ligt op (in willekeurige volgorde):

- Recreanten en toeristen, waarbij we extra inzetten op toeristen uit heel Nederland en op Duitse toeristen. In samenwerking met andere partijen worden diverse arrangementen aangeboden;
- Omwonenden en bewoners uit de regio. Zij moeten zich welkom voelen in het museum en het museum wil bij dragen aan een gevoel van trots op het dorp, de regio en de geschiedenis;

- Schoolkinderen, voornamelijk uit de omgeving. Hier leren ze niet alleen over klokken en streekhistorie maar kunnen ze ook bijvoorbeeld bijzondere rekenlessen, natuurkundelessen en muzieklessen krijgen;
- Mensen met een visuele beperking. Het museum leent zich daar uitstekend voor aanzien er veel te horen en voelen is!

Het museum wil er ook zijn voor mensen die wat minder talig zijn ingesteld of met een minimale kennis van het Nederlands en voor laaggeletterden. De teksten zijn daar op aangepast, en verschillende zintuigen worden ingezet voor een complete beleving. Zo mag je veel aanraken, en een aantal klokken zelf bespelen. We zijn ook goed toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking. De hele expositie is te bezichtigen voor mensen in een rolstoel. Op de bovenverdieping bevindt zich het kantoor, depot en vergaderruimte. Deze verdieping is per lift bereikbaar.

7. Resultaten

De volgende resultaten worden beoogd te behalen met dit project:

- Het pand van de Klokkengieterij is verbouwd, er is een aanbouw gerealiseerd en het pand is verduurzaamd. Daarnaast is er een nieuw bouwwerk gerealiseerd specifiek voor de presentatie rondom de Slag bij Heiligerlee;
- Er zijn twee nieuwe vaste presentatie over de Klokkengieterij en over de Slag bij Heiligerlee;
- Er is een kleine presentatie gecreëerd over de geschiedenis van Heiligerlee in brede zin;
- De tuin is heringericht, groen maar onderhoudsarm, passend bij de locatie;
- Het carillon is opgeknapt en verplaatst;
- Er is een wisselexpositieruimte gerealiseerd en een openingstentoonstelling;
- Er is een participatief project gerealiseerd met dorpsbewoners gerelateerd aan de inrichting van het museum;
- Er zijn vernieuwde samenwerkingen aangegaan met scholen en minimaal 2 nieuwe educatieve programma's ontwikkeld;
- Er zijn minimaal 3 overige vaste samenwerkingsverbanden gerealiseerd of versterkt, bijvoorbeeld voor het maken van arrangementen;
- Het museum is zichtbaar geworden op nieuwe wijze in het dorp en de omgeving. Er is een duidelijke connectie met het monument van de Slag bij Heiligerlee en het museum;
- Er is een nieuwe huisstijl, naam en logo ontwikkeld voor het vernieuwde museum en er is een PR-campagne gehouden;
- Het project is geëvalueerd en er is een evaluatierapport opgesteld en een financieel verslag;
- Er is een borgingsplan opgesteld;
- Het hele museum heeft een professionaliseringsslag doorgemaakt en concrete stappen gezet die nodig zijn voor toekomstige museumregistratie waaronder:
 - Er is een nieuw vrijwilligersbeleid;
 - Opname van de codes (Fair Practice, Governance Code Cultuur, Diversiteit en Inclusie) in beleidsplan. Zie ook bijlage I 'Codes';
 - Er zijn stappen ondernomen om een directeur / coördinator in dienst te nemen;
- Het gebouw van de Slag bij Heiligerlee is afgestoten.

8. Samenvatting project

Dit project behelst een complete vernieuwing van het museum waar mee het toekomstbestendig wordt. De activiteiten staan beschreven in de hier opvolgende hoofdstukken:

9. Nieuwbouw, verbouw en verduurzaming
10. Vaste presentatie
11. Omgeving en tuin
12. Educatie
13. Geschiedenis dorp Heiligerlee /participatie
14. Programmering
15. Professionaliseren organisatie
16. Winkel en horeca
17. Samenwerking en arrangementen

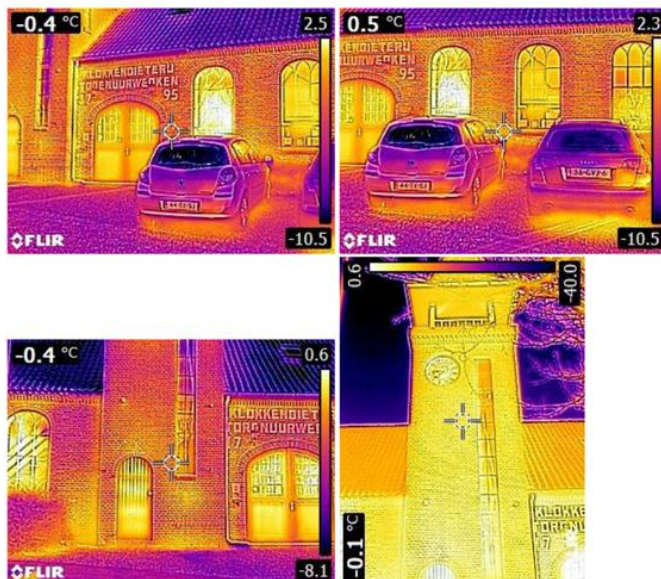
9. Nieuwbouw, verbouw en verduurzaming

Van 2 locaties naar 1

De musea zijn nu nog gevestigd in twee panden tegenover elkaar gelegen aan de doorlopende weg in Heiligerlee. Het voordeel hiervan is dat er veel ruimte is. Er is een groot café, een grote filmzaal, en veel ruimte voor het verhaal van de Slag. De voordelen van het hebben van twee panden wegen wat ons betreft echter niet op tegen de nadelen:

- De doorlopende weg die zich tussen de musea in bevindt is druk en af en toe gevaarlijk. Bezoekers, waaronder groepen schoolkinderen en groepen ouderen die vaker een mobiele beperking hebben, moeten deze weg oversteken als ze beide musea willen bekijken. Dit levert regelmatig gevaarlijke situaties op;
- Beide panden moeten worden onderhouden (deels een taak van de gemeente) en moeten worden verwarmd, in ieder geval gedeeltelijk. De energiekosten van vooral het pand waarin nu het verhaal van de Slag wordt verteld zijn gigantisch (zie ook foto's hieronder). De musea zijn 's winters gesloten voornamelijk om deze reden. De panden kunnen verduurzaamd worden maar dan nog zullen de kosten voor twee panden hoger blijven dan voor één pand;
- Het is moeilijk om met twee vrijwilligers beide musea te bemensen, en meer vrijwilligers zijn vaak niet beschikbaar. Vrijwilligers lopen veel heen en weer van de ene naar de andere kant van de weg en verliezen soms bezoekers uit het oog. Logistiek is het erg onhandig;
- Er is thematisch geen aansluiting tussen de twee musea;
- De huurkosten zijn vanzelfsprekend lager voor één pand dan voor twee panden.

In goed overleg met de gemeente heeft het bestuur besloten het pand van de Slag bij Heiligerlee af te stoten en beide thema's onder te brengen aan de overkant, in het pand van de Klokkengieterij en op het terrein rondom dit pand. Er zijn diverse gesprekken geweest met wethouders en cultuurambtenaren van de gemeente Oldambt over de plannen en zij hebben aangegeven hier enthousiast over te zijn en het plan te steunen. Samen met de gemeente zijn we gekomen tot een schetsontwerp voor de vernieuwbouw van de Klokkengieterij.

Foto's gemaakt met de warmtescan van het

Klokkengieterijpand. Geel /rood geeft warmteverlies aan.

Schetsontwerp

Om een schetsontwerp te realiseren is contact gezocht met Titus Mars van architectenbureau DAAD en met Willy van der Schuit, historicus en tentoonstellingsmaker. Er zijn verschillende bijeenkomsten geweest met deze partijen, een medewerker van de gemeente Oldambt, bestuursleden van het museum, een aantal vrijwilligers van het museum en een museumadviseur van de Coöperatie Sterke Musea Groningen.

In de bijeenkomsten is een Programma van Eisen opgesteld en zijn diverse mogelijkheden besproken voor verbouw en nieuwbouw en voor de inrichting van de tentoonstellingen. Uiteindelijk is er een schetsontwerp gemaakt waarin alle partijen zich uitstekend kunnen vinden. Er is gekozen voor een relatief kleine aanbouw en een losse museale installatie in de tuin waarin de Slag bij Heiligerlee wordt behandeld, zie de plattegrond. Daarnaast wordt een deel van het pand verbouwd en verduurzaamd.

Het complete schetsontwerp van Daad architecten in samenwerking met Willy van der Schuit, tentoonstellingsmaker, kan desgevraagd toegestuurd worden. In de hoofdstukken hierna worden onderdelen van het ontwerp verder uitgewerkt.

Programma van Eisen (samenvatting)

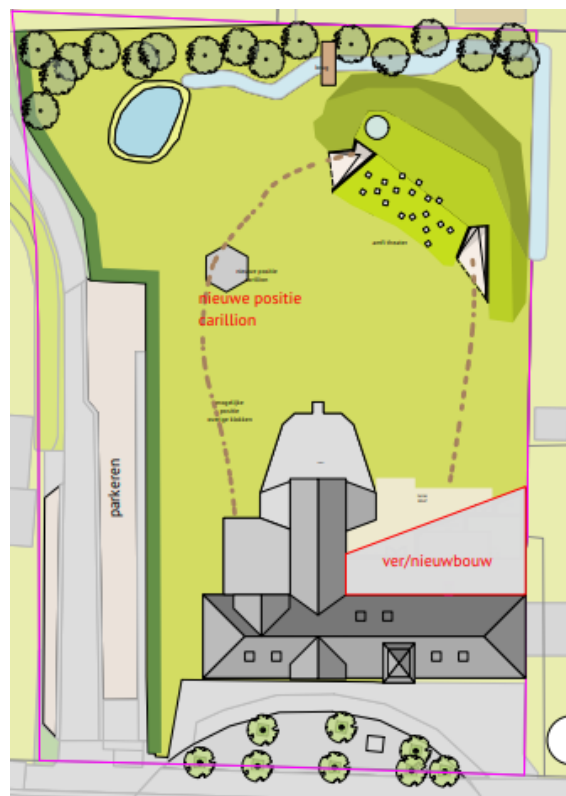
Café, plek voor 50 mensen aan tafel
Toiletgroep
Open keuken gecombineerd met ontvangstbalie
Bijkeuken / afvalstation
Toeristische informatiehoek bv in café
Winkel
Garderobe
Opslag ruimte, ook voor schoonmaak
Klein depot/berging (groot depot elders)
Kantoor 5 werkplekken
Vergaderruimte minimaal 8 personen
Werkruimte technisch
Slag bij Heiligerlee expositie
Klokkengieterij expositie
Tentoonstellingsruimte wisselexpositie
Demonstratieruimte klogieten

Routing

In het vernieuwde museum komen bezoekers binnen in een grote ruimte waarin zowel het café, de winkel als de entreebalie zich bevinden. Ook is hier informatie over de omgeving te vinden, zoals folders van andere musea. Het café geeft toegang tot een terras aan de achterkant van het pand. Bezoekers kunnen hier een entreekaart kopen, maar ook gewoon alleen de winkel bezoeken of een kopje koffie drinken. Vanaf deze centrale ruimte is er:

- Toegang naar de garderobe en de nieuwe toiletgroep;
- Toegang tot de wisselexpositieruimte in de nieuwe aanbouw;
- Toegang tot de klokkengieterijexpositie 'Neem de tijd';
- Zicht op en toegang tot de tuin waarin zich de museale installatie 'De Hinderlaag' bevindt, de Slag-bij-Heiligerlee beleving;
- Zicht op en toegang tot de klokken-giet-demonstratieruimte.

Na aanschaf van een kaartje kunnen de bezoekers de drie exposities bekijken. Er is direct zicht vanaf de balie op de ingangen van de expositie 'Neem de tijd' en de wisselexpositieruimte.

Plattegrond nieuwe situatie SCHETSONTWERP

Er wordt een doorgang in de gietkuil opengebroken om een extra doorgang te creëren in het klokkengieterijdeel van het museum. Daarmee wordt het mogelijk een route te creëren die rond loopt, zie plattegrond. De belevingsexpositie buiten is alleen toegankelijk vanuit de tuin. De tuin is te bereiken vanaf het café en vanuit de wisselexpositieruimte. In de tuin bevindt zich ook het bijzonder carillon en een aantal andere grote klokken zijn er te bekijken.

Vanaf de entreebalie is straks goed zicht op de wisselexpositieruimte (rechts) en het café met toegang tot het terras (links)

Verduurzaming

Het adviesbureau Bind heeft de beide panden onderzocht en gekeken wat de mogelijkheden zijn tot verduurzaming en specifiek voor energiebesparing op korte en lange termijn. Dit bureau heeft ook een aantal scans gemaakt waarin duidelijk wordt dat de gebouwen bijzonder slecht zijn geïsoleerd.

Nu de Klokkengieterij wordt verbouwd is het ook de juiste tijd om aan de slag te gaan met verduurzaming. Zo wordt er gekozen voor zonnepanelen op de nieuwbouw gecombineerd met een groen dak. De zonnepanelen worden alleen op nieuwbouw geplaatst en er wordt gekozen voor panelen die wat betreft uiterlijk aansluiten bij het karakteristieke/ historische karakter van het pand. Dit laatste helpt de biodiversiteit vergroten, past goed in de omgeving en heeft een isolerend effect. Zo helpt een groen dak de ruimte eronder koel te houden. In de aanbouw worden tevens nestkasten achter de gevelbekleding geïntegreerd. De rechterkant (vanaf de weg) van de Klokkengieterij, waar ook de aanbouw wordt gerealiseerd, wordt goed geïsoleerd en verduurzaamd. Hier bevinden zich straks het café, de keuken, balie en toiletgroep. De linkerkant van het pand, waarin de klokkengieterijexpositie te zien is, wordt minder grondig geïsoleerd. Dit deel van het pand zal in de winter fris zijn. Dit bespaart geld en vooral maakt het dat de oorspronkelijke uitstraling van deze ruimten niet wordt aangetast. Klimaatbeheersing is niet nodig voor de expositie en de museumstukken in dit deel van het pand.

Impressie van het verbouwde museum vanaf de achterkant (de weg aan de voorkant ontbreekt)

10. Vaste presentatie

In dit hoofdstuk worden in grote lijnen de ideeën voor de nieuwe vaste presentaties beschreven. Samen met een klankbordgroep van vrijwilligers, lokale historici en het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt worden de ideeën in een verder stadium aangescherpt en worden definitieve keuzes gemaakt voor onderwerpen en vorm.

Multi-zintuigelijk en meertalig

Voor beide grote presentaties geldt dat er wordt ingezet op beleving. Op het gebruik van verschillende zintuigen. Je mag klokken bespelen, een eigen klokje gieten en veel voorwerpen mogen gewoon aangeraakt worden. In de educatieve programma's wordt er ook ingezet op ruiken en proeven. Hoe proefde het eten in de tijd van de Slag? Zo wordt er bijvoorbeeld soms in de tuin gekookt op open vuur zoals gebeurde in die tijd.

Tot nu toe krijgen bijna alle bezoekers een persoonlijke rondleiding door het klokkengieterijmuseum. Dat is voor veel mensen een meerwaarde, maar kost veel tijd van vrijwilligers en er zijn ook bezoekers die liever zelf rondkijken. De huidige expositie is daar niet heel geschikt voor aangezien er weinig informatie wordt gegeven in de expositie zelf. Dit gaat helemaal veranderen.

Door in te zetten op multi-zintuigelijkheid is de presentatie straks extra geschikt voor bezoekers met een visuele beperking. We gaan dan ook nog eens stapje verder en zullen de verhalen ook in braille of via een audiotour aanbieden. We zoeken hiervoor de samenwerking met 'Visio' en de werkgroep Toegankelijk Groningen om er zeker van te zijn dat de presentatie daadwerkelijk geschikt is voor deze doelgroep.

De presentatie is meertalig, naast het Nederlands ook in het Duits en Engels. Daarnaast willen we kijken of we ook het Gronings op een aantal manieren inzetten, bijvoorbeeld door rondleidingen in het Gronings aan te bieden. De presentatie wordt geschikt voor laaggeletterden en mensen die het Nederlands slecht beheersen. We doen dat door als toevoeging bij een aantal belangrijke onderwerpen een eenvoudige samenvatting te geven in grote letters op B1 niveau. Dit kan gecombineerd worden met brilleschrift.

Informatie over het belang van teksten op B1 niveau: <https://www.erfgoedvrijwilliger.nl/verdieping/musea-sluiten-mensen-uit-met-moeilijke-teksten/>

Twee verhaallijnen in één museum

De Klokkengieterij is een industriële monument waarin de geschiedenis van het bedrijf van de familie Van Bergen nog voelbaar is door de authentieke elementen uit de tijd dat er klokken werden gegoten. Daarnaast is Heiligerlee de plek waar de Slag in 1568 plaatsvond, het begin van de Nederlandse Opstand die wij ook kennen als de Tachtigjarige Oorlog. Deze strijd tegen de Spaanse koning Filips II gaat over tolerantie en godsdienstvrijheid en leidt tot de wording van de Nederlanden.

Het samenvoegen van deze twee musea op één locatie vraagt een andere manier van kijken naar de verhalen die verteld kunnen worden. Ook zijn nieuwe en dynamische manieren van presenteren nodig om er een modern museum van te maken. Interactiviteit, nieuwe techniek voor beeld en geluid, verlichting, animaties en context tillen deze spannende thema's naar een hoger plan. Het samenvoegen biedt een kans een museum te realiseren dat klaar is voor de toekomst.

In dit hoofdstuk wordt een museaal concept beschreven met verschillende verhaallijnen waarin de historische context en emotie van beide thema's elkaar verrassend aanvullen. Het concept over de klokkengieterij heet 'Neem de tijd!', die over de Slag in 1568 'De Hinderlaag'.

Kernwoorden zijn: **tijdsbesef, vakmanschap, luisteren en ervaren.**

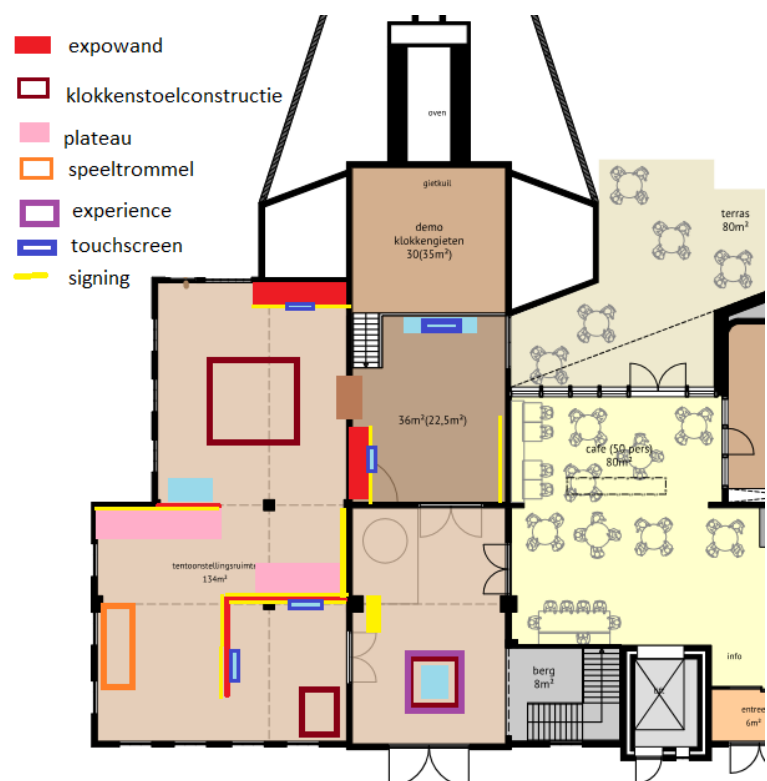
Op het eerste gezicht lijken de thema's klokkengieten en de Nederlandse Opstand weinig met elkaar van doen te hebben. Toch grijpen ze in elkaar.

Kruispunt van verhalen

Bij binnenkomst in het nieuwe Museum Heiligerlee staat de bezoeker op een kruispunt van deze verhalen. Wat direct opvalt is de grote schouw van de oude smederij die nog dateert uit de tijd dat dit gebouw een klokkengieterij was. Na het kopen van een entreekaartje volgt de keuze om de tijdelijke tentoonstelling te gaan bekijken die in de aangebouwde ruimte is ingericht. Loop je door naar De Hinderlaag? Men kan ook eerst in het café een kop koffie of thee drinken, met uitzicht op de oude smeltoven en het terras. Naast het café is de demonstratieruimte van het klokkengieten, verbonden via een glazen wand. Hier staat het oude ambacht centraal. Al zijn de klokjes die hier gemaakt worden wel een stuk kleiner dan in de tentoonstelling *Neem de tijd!* te zien zijn.

Een klokkenwalhalla

De provincie Groningen blijkt een hotspot te zijn als het gaat om zeer oude luidklokken. Die klokken hangen in de vele middeleeuwse kerken die deze regio rijk is. Zij zijn veelal gemaakt voor 1600, tijdens het hoogtepunt van de klokkengieterkunst. Na die tijd is die techniek niet wezenlijk veranderd. De kwaliteit van vorm, omvang en klank van klokken uit de 14de tot en met de 16de eeuw is gelijk aan die van recentere datum. Sommige geven dus al eeuwenlang de tijd aan. Vele kerken en historische gebouwen in Nederland zijn bovendien voorzien van een klok uit Heiligerlee, van de Klokkengieterij Van Bergen. Dit bedrijf heeft bestaan van 1863 tot 1980.

Plattegrond met routing in de nieuwe situatie. Links de centrale ontmoetingsruimte met café en de entree. Rechts de route door de expositie 'Neem de tijd'. 'De Hinderlaag', het carillon en een kleine aanvulling op de klokkenexposities zijn in de tuin te vinden aan de achterkant van het museum. Deze is straks bereikbaar vanaf het terras en misschien ook vanuit de deur links boven op het plaatje.

Levensritme

Klokken markeren bijzondere momenten in een mensenleven, zowel vreugdevolle als verdrietige. Vroeger bepaalden ze ook het levensritme van de mens. Zij gaven aan wanneer het tijd was om te werken, te schaften, te bidden en te rusten. Ook roept klokgelui op om naar de kerkdienst te komen.

Als er gevaar dreigt, slaan de kerkklokken alarm! Met carillons trakteren beiaardiers ons op muziek, gemaakt door het samenspel van klokken in verschillende toonhoogten en klanken.

Strijd voor godsdienstvrijheid

De oudste luidklokken in de museumcollectie zijn van vóór de Reformatie en dus van voor de strijd voor godsdienstvrijheid van protestantse opstandelingen onder leiding van Willem van Oranje. De zuidelijke Nederlanden blijven in die tijd de rooms-katholieke Spaanse koning trouw. Maar in de noordelijke Nederlanden is de geloofsvervolgung van protestanten de aanleiding om de strijd aan te gaan. In 1566 is de Beeldenstorm het eerste openlijke verzet, daarna volgen meer schermutselingen.

10.1. Neem de tijd!

Als je binnen loopt in de nieuwe vaste presentatie over klokken, uurwerken en carillons is het eerste object dat opvalt de originele stemmachine uit de tijd van Van Bergen. Het is decennialang gebruikt om de nieuwe klokken voor de carillons en torens op de juiste toonhoogte te stemmen. Een ingewikkeld en specialistisch werk.

De gietkuil, hart van de gieterij

Naast de stemmachine stap je binnen in het hart van de voormalige gieterij, de gietkuil. In deze hoge ruimte met balken en originele bakstenen muren werden de klokken gegoten. Het verhitten van brons tot 1100 graden gebeurde in de smeltoven achter de gietkuil. Je kijkt nu neer in de ruimte waar gereedschap en een half gemetselde mal voor een enorme klok herinneren aan het vakmanschap. Met uitgekiend theaterlicht en een soundscape waan je je in de gieterij van vroeger, net of er nog gewerkt wordt aan de klok. De introductie op het proces van klokkengieten, het bedrijf Van Bergen en verschillende soorten klokken en klepels krijgen hier een plek.

Klokken in de toren

Een doorgang brengt de bezoeker naar een grote lichte industriële ruimte. In een houten constructie, al was het de binnenkant van een oude kerktoeren of klokkenstoel, zijn klokken uit de collectie opgehangen. Iedere klok heeft een verhaal dat de bezoeker zelf kan ontsluiten, de meeste gekoppeld aan klokken in de provincie Groningen. Soms begint dat verhaal bij de versiering op de klok, zoals het wapen van de jonkersfamilie De Mepsche die de klok voor de kerk van Oldehove heeft laten maken. Of de klok van Losdorp, die gevorderd was door de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog en gescheurd weer teruggevonden is. Het is nu een museumstuk met een verhaal over het lot dat vele kerkklokken trof. Na een bezoek aan het museum zal de bezoeker voortaan met andere oren luisteren naar het klokgelui.

Verschillende klokken mag je luiden! Hoor je het verschil?

National Watch and Clock Museum Columbia PA

Het uurwerk geeft de tijd

Het uurwerk is de drijvende kracht achter de luidklok, als de menselijke hand niet in de buurt is tenminste. Het is een ingenieus staaltje techniek, met draaiende raderen, tandwielen en draden die verbonden zijn aan luidklokken en wijzerplaten. Museum

Heiligerlee heeft enkele bijzondere exemplaren in de collectie, waarvan sommige door Van Bergen zijn gemaakt. De geschiedenis van het uurwerk begint rond het jaar duizend, al zijn voor die tijd ook al hulpmiddelen uitgevonden om de tijd bij te houden, zoals zandlopers en zonnewijzers.

Klinkt als muziek

Een carillon bestaat uit ten minste 23 klokken van verschillende toonhoogten. Meestal hangt het in een toren om luid en duidelijk te horen te zijn. Een beiaardier kan hierop de mooiste liederen ten gehore brengen, zowel klassiek als modern. Voor het geval geen beiaardier het carillon kan bespelen, is een speeltrommel een uitkomst. De speeltrommel van het grote carillon uit de Nicolaïkerk in Appingedam is gemaakt door J.A. Addicks uit Amsterdam in 1911. Het is een topstuk in de collectie, gerestaureerd in 2007. Op verzoek kan je het beluisteren, het liefst met oordoppen in. Heb je al even geprobeerd om zelf als beiaardier te spelen op het stokkenklavier met de stickers?

Vredescarillon

Het grote carillon met 49 klokken in de tuin is een monument voor de miliciens, een groep burgers die militaire taken op zich genomen hebben, die tijdens de mobilisatie van 1914-1918 door de slechte legeringsomstandigheden invalide zijn geraakt. Het is tevens voor hun nabestaanden, maar vooral ook voor Pieter de Boer, de man die zijn leven heeft gewijd aan het verdedigen van hun belangen. Het maakt deel uit van de wereldwijd 18 'vredescarillons' die de herinnering aan WO I levend houden. Het carillon is ieder uur te beluisteren gedurende openingstijden van het museum.

In de buurt van dit monument wordt een kunstwerk geplaatst waarin enkele klokken uit de collectie zijn verwerkt, als een moderne klokkenstoel. Wat is jouw herinnering, ervaring of emotie bij klokgelui?

Reflectie op de tijd

Aan het einde van de presentatie langs klokken, uurwerken en carillons zet een doe-station of ervaringselement (experience) bezoekers aan het denken over tijd en tijdsbesef. Een uurwerk kan een hulpmiddel of een steun zijn, maar soms ook een tiran. Hoe ga jij om met tijd? Door in de box te stappen, verlies je je even in de tijd. Met projectie, spiegels en licht ontstaat tijdloosheid. Aan de buitenzijde is informatie over tijd te lezen, te bekijken en te beluisteren, ook over klokken en tijd wereldwijd.

10.2. De Hinderlaag

De Slag bij Heiligerlee speelt de hoofdrol in de nieuwe museale installatie in de tuin, verscholen onder een talud van gras en zitblokken. Het ligt verscholen als een hinderlaag op je te wachten, half onder de grond. Een pad brengt jou vanaf het hoofdgebouw ernaartoe. De installatie is één op één verbonden met de inhoud en daarmee onderdeel van de exposities.

Monument bij het dorp

Voor velen is de Slag bij Heiligerlee de eerste associatie bij dit dorp, met dank aan professor Theodorus van Swinderen die de plaatsing van een eerste monument in 1825 geïnitieerd heeft. Het huidige standbeeld dateert uit 1873 en is nog grootser. Maar wat gebeurde hier nu eigenlijk, in het onbegaanbare veengebied op de stoep van het vrouwenklooster Mons Sinai? En wat waren de gevolgen?

Ontvangst door Lodewijk

Bij binnenkomst wacht Lodewijk van Nassau (1538–1574), broer van Willem van Oranje, de bezoekers op. Als levensechte Pepper's ghost vertelt hij je als aanvoerder van de Staatse tropen over de aanloop van de strijd. Ook noemt hij de toevallige overwinning en hoe het nog jaren duurt voor er licht aan het einde van de tunnel komt. Hij maakt helaas zelf niet meer mee hoe zijn twee neven Maurits en Willem Lodewijk de Staatse legers hervormen. Hun militaire strategieën jagen uiteindelijk de Spaanse troepen het land uit. Lodewijk vertelt ook dat zijn broer graaf Adolf in Heiligerlee sterft.

Groningen en de Republiek

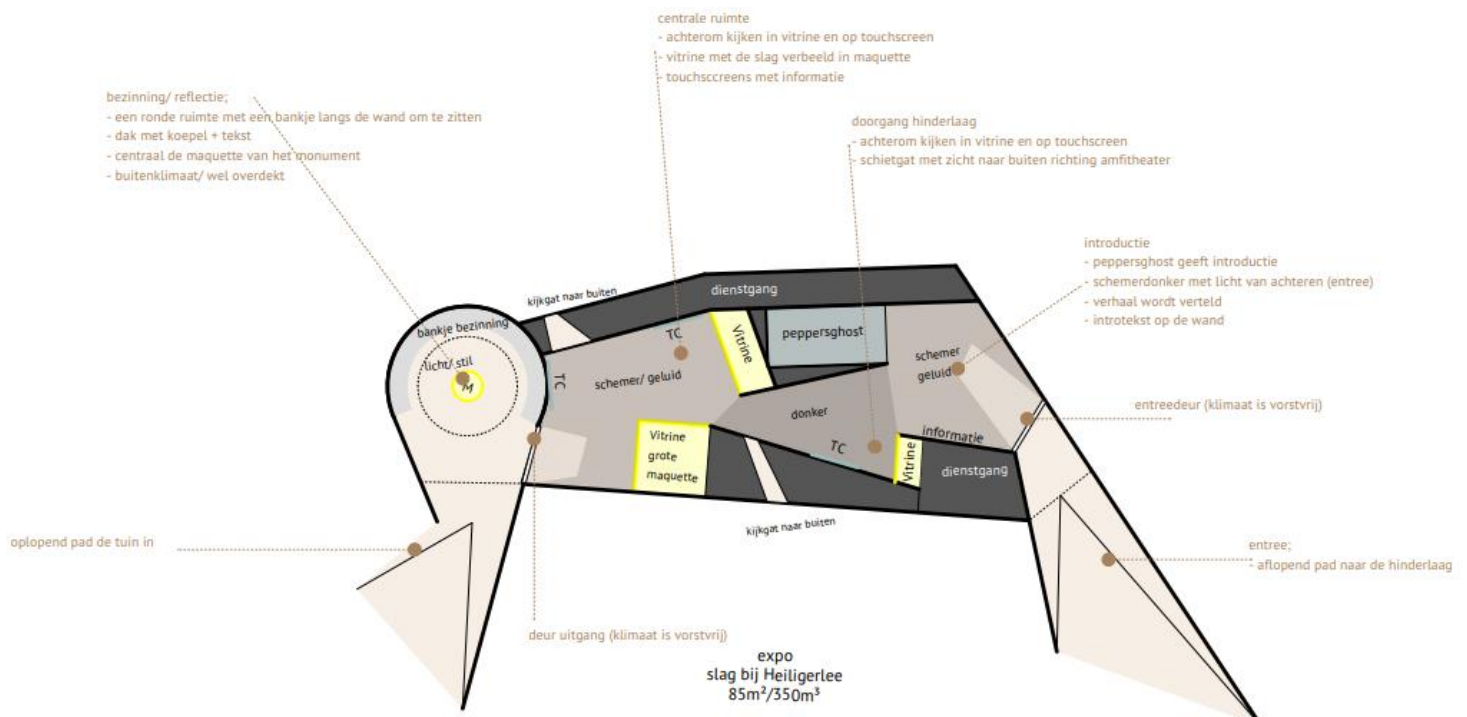
Als je verder loopt vertellen touchscreens in tekst, beeld en geluid meer verhalen uit de Nederlandse Opstand. Over de slag bij Jemgum, in het huidige Duitsland, waar Lodewijk nog maar net zijn vege lijf kan redden door naakt over de Eems te zwemmen. Over het beleg van Delfzijl, Steenwijk en Coevorden. Over de rol van de katholieke stad Groningen in het protestante noorden en hoe de overgave, de Reductie genoemd, in 1594 zorgt voor de wording van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Over de Groningse jonkers die in 1648 met de Nederlandse delegatie naar Münster gaan om te onderhandelen over vrede.

Informatie om een hoek

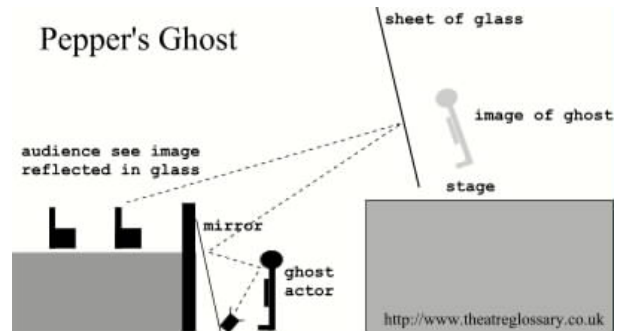
De ruimte voelt als een geheime doorgang. Het is zo gebouwd dat alle techniek is weggewerkt achter de panelen en vitrines in het publieksgedeelte. De vitrines met objecten en een maquette, de infowanden en de touchscreens zijn geplaatst alsof de bezoeker zelf in een hinderlaag loopt. Heb je wel achterom gekeken?

Vrijheidsstrijd

De presentatie over de Slag vertelt het verhaal over wat hier is gebeurd in 1568. Daarnaast zet het mensen aan het denken over vrijheid en tolerantie, een actueel thema. Ga even zitten op de ronde bank en laat het miniatuur standbeeld, de blauwe lucht van het daklicht en de woorden op de wanden op je inwerken. Is de Slag al gestreden?

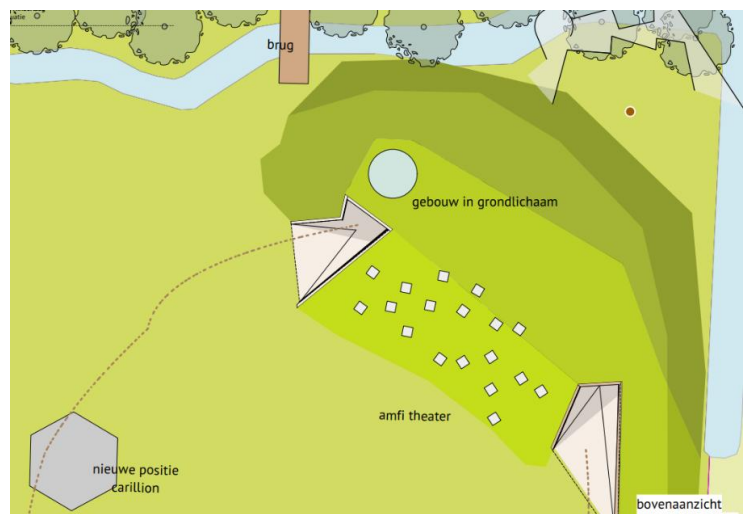
Overzichtstekening van 'De Hinderlaag' met routing

Impressieschets van de entree 'De Hinderlaag'. Rechts de werking van een Pepper's Ghost: een truc om de illusie van een spook te creëren uit 1862.

Links een sfeerbeeld van hoe de entree er uit zou kunnen zien. Hieronder een impressie van de bovenkant van 'De Hinderlaag' en een foto van het vredescarillon in de tuin.

11. Omgeving en tuin

11.1. Herinrichting tuin

De tuin achter het pand van de klokkengieterij is groot en wordt op dit moment nog niet helemaal benut. We willen de tuin op verschillende manieren gaan gebruiken. Wat gaat er veranderen?

Terras

Er komt een terras aan de achterzijde van het pand dat aansluit op de centrale ontmoetingsruimte met café. Bezoekers kunnen zon- en schaduwplekjes kiezen om rustig te zitten met een drankje en de bijzondere omgeving op zich laten inwerken.

Onderhoudsarm groen

Voor het ontwerp van de tuin vragen we een tuinontwerper die ervaring heeft met erfgoed. De tuin wordt zo veel mogelijk onderhoudsarm ingericht, maar wel groen en verrassend. En natuurlijk passend bij de bijzondere locatie. We willen op diverse plekken in de tuin planten met klokjesbloemen een plek geven zoals allerlei soorten campanula's. Deze bloemen zijn makkelijk in het onderhoud, hebben een lange bloeitijd en zijn goed voor insecten. Daarnaast sluiten ze natuurlijk goed aan bij het klokkenthema.

Het dak van de aanbouw van de klokkengieterij zal gedeeltelijk beplant worden met sedumplanten. Op andere manieren komt ook het thema biodiversiteit langs. Er wordt een insectenhotel geplaatst en er komt een informatiebord over duurzame tuinen en biodiversiteit.

Het museum heeft een groep vrijwilligers die zich bezig houden met het onderhoud van het groen. Zij gaan samen met het bestuur en de tuinontwerper een definitief plan maken voor de tuin. Deze groengroep zal ook het (twee)wekelijks onderhoud van de tuin verzorgen. We gaan ook zoeken naar derde partijen die ons kunnen helpen bij groot onderhoud in de tuin, zoals de gemeente, een vakschool of landschapsbeheer.

Carillon, klokkenopstelling

Het carillon wordt gerestaureerd en verplaatst naar de linkerkant van de tuin. Het carillon is een belangrijk monument van de Eerste Wereldoorlog waarover op een informatiebord uitleg wordt gegeven. Elk uur kunnen bezoekers het carillon horen spelen. Naast het carillon komt ook een opstelling van kerkklokken waarvoor binnen in het museum geen plaats is, eventueel in een kunstwerk verwerkt. Kerkklokken zijn goed bestand tegen diverse weersomstandigheden en kunnen daarom ook buiten worden geëxposeerd.

De Hinderlaag

Op de plaats van het carillon komt de museale installatie 'De Hinderlaag', dat er uit ziet als een aarden wal bekleed met gras. Het gaat op in de omgeving. Zie ook hoofdstuk 9.

Theater

Op het talud van 'De Hinderlaag' worden zitelementen aangebracht. Hier kan een presentatie van leerlingen, zoals in het educatieproject over de Slag is opgenomen, worden gegeven. Ook is het heel geschikt voor de uitvoering van een lokale theaterproductie, voor kleine concerten of mini

evenementen. Met mooi weer zitten bezoekers hier even en genieten zij van deze vriendelijke plek met haar bijzondere geschiedenis.

Vredesklokkenboom

De presentatie in 'De Hinderlaag' eindigt met een reflectieruimte voordat de bezoeker weer naar buiten gaat. In de tuin zelf is ook aandacht voor reflectie, reflectie die de twee hoofdthema's: klokken/tijd en de Slag verbinden in de vorm van een vredesboom. Het is een Boeddhistisch gebruik om wensklokjes in een boom te hangen. Wij willen dit koppelen aan de wens voor vrede, wereldwijd. Bezoekers kunnen een klein wensklokjes kopen in de winkel en/of een wens schrijven op een lint dat gratis te krijgen is en deze in de boom hangen. De boom kan een ware trekpleister worden voor het museum, zoals je vaak ziet in landen waar wensbomen meer gebruikelijk zijn. Een ontmoetingsplek en een bijzondere plaats voor verhalen en bezinning. **Dit onderdeel is optioneel, we moeten samen met een expert bekijken of dit te realiseren valt in onze tuin.**

11.2. Het voorplein en de link met het monument

Veel mensen hebben op dit moment niet door dat er een museum in het klokkengieterijpand gevestigd is. Het pleintje voor het museum biedt mogelijkheden om dit te verbeteren. We willen het plein met de tuinarchitect opnieuw inrichten en daarmee het pand eer aan doen en mensen naar binnen trekken!

We willen een link leggen met het monument van Graaf Adolf, over de Slag bij Heiligerlee dat zich op zo'n 300 meter afstand van het museum bevindt. Bezoekers van het monument en van het museum willen we verleiden beide plekken te bezoeken. In 'De Hinderlaag' wordt verwezen naar het monument, maar we willen ook graag op straat al de link leggen. Maar hoe? We gaan de samenwerking aan met kunstenaars om op een originele manier de link te leggen. Misschien wel een reeks beelden langs de route die doen denken aan de stijl van het monument of kijkdozen met onderdelen van de beroemde ets van Frans Hogenberg. Of een route die op de stoep te volgen is zoals de groene lijn in Nijmegen. Er wordt een wedstrijd uitgeschreven om het leukste en passendste idee te vinden. Binnen dit project valt het uitschrijven van de wedstrijd en een klein bedrag voor de eerste ontwerpen. Voor de uitvoering van het gekozen idee zullen nieuwe fondsen worden aangeschreven.

12. Educatie

Scholenprogramma's

Momenteel zijn we los van dit project al bezig met het aanpassen van ons educatieve scholenprogramma's over de Slag. We hebben een enthousiast educatieteam (vrijwilligers), waaronder een aantal mensen die in het onderwijs werken. Zij werken samen met een professional erfgoededucatie specialist. Beide basisscholen in het dorp doen mee aan de pilot. De vorm is een soort escaperoom en het heet: **Escape 1568!** Het programma is bedoeld voor kinderen uit de bovenbouw van de basisschool. Het houdt al rekening met de veranderingen die gaan plaatsvinden in het museum en met kleine aanpassingen kan het ook in de toekomst ingezet worden.

Gelinkt aan de nieuwe exposities willen we een tweetal extra scholenprogramma's opstellen. De focus voor deze scholenprogramma's ligt naast educatie op beleving en dingen doen. Meerdere zintuigen worden ingezet. Omdat het museum ook in de toekomst vooral zal werken met vrijwilligers is het belangrijk dat de programma's relatief makkelijk te draaien zijn voor zowel de leraren als de educatievrijwilligers. Er is geen voorbereiding op school nodig (alhoewel die optie wel kan worden ingebouwd). Klassen kunnen we ontvangen in de centrale ontmoetingsruimte op momenten dat het museum is gesloten voor reguliere bezoekers, bijvoorbeeld op maandagen of op nog af bepaalde vaste ochtenden. Er komt een verplaatsbaar digibord dat kan worden gebruikt voor presentaties en filmpjes aansluitend bij het programma.

Ideeën voor de nieuwe scholen programma's:

- Algemeen geschiedenis – aansluiting bij Canon Oldambt
- Muziekles in het museum!
- Natuurkundeles
- Rekenles in het museum: denk mee met de museumdirecteur of conservator
 - Klokken meten
 - Klokken tellen
 - Klok kijken, rekenen met tijd

- Collectiebeheer: hoeveel klokken wil je houden?

Voor de samenstelling van deze nieuwe programma's zal worden samengewerkt met scholen en erfgoededucatie-specialisten. De wens is ook om regelmatig een tentoonstelling in te richten in samenwerking met schoolkinderen. Bijvoorbeeld de resultaten van een kunstproject in de klas.

Educatieprogramma in museum Klok&Peel

Overig educatie

Natuurlijk is eigenlijk de hele opstelling in het museum gericht op educatie, voor jong en oud. Daarnaast worden er regelmatig workshops en lezingen georganiseerd en gaan we daar ook mee door. Over Heiligerlee en omgeving wordt een informatiehoek ingericht.

Bij verschillende onderdelen van de tentoonstellingen staan informatiebordjes met eenvoudiger taalgebruik. Deze zijn bedoeld voor mensen die moeite hebben met lezen maar zijn ook heel geschikt voor jongere kinderen.

Bingo en escaperoomspel

Voor bezoekende kinderen (en eventueel ook voor schoolklassen) zijn er straks 2 speurtochten te doen. Voor jonge kinderen komt er een bingokaart. Kinderen gaan op zoek naar de voorwerpen en plekken in het museum die staan afgebeeld op de kaart. Als de bingokaart vol is, ontvangen ze een prijsje. Als kleine kinderen bezig zijn met hun bingokaart geeft het de ouders tijd om zelf wat langer en rustiger rond te kijken.

De tweede speurtocht is voor oudere kinderen en gaat naast de vorm ook over de inhoud van de tentoonstelling. Deze speurtocht wordt in de vorm gegoten die doet denken aan een escaperoomspel en wordt deels ingebouwd in de nieuwe opstelling over de klokkengieterij en de Slag. Een goed voorbeeld is te vinden in het Nationaal gevangenis museum, de speurtocht 'Vloek van Veenhuizen'. Kinderen gaan op zoek naar aanwijzingen. Ze moeten bijvoorbeeld geheime teksten ontcijferen, verstopplekjes vinden in het meubilair, berekeningen maken en puzzels leggen. Hierbij leren ze meer over de verhalen in het museum. Uiteindelijk vinden ze de oplossing van het raadsel en volgt er vanzelfsprekend een beloning.

Mini-atelier

In het café is een hoek of tafel specifiek ingericht voor kinderen. Hier liggen kinderboeken over klokken, tijd, en veldslagen. Daarnaast zijn er een paar

knutselactiviteiten die ze zelf kunnen doen zoals het maken van een klokje van een kartonnen bekertje. Natuurlijk kunnen kinderen onder begeleiding ook een tinnen klokje gieten in de demonstratieruimte. Het mini-atelier kan ook ingezet worden voor gebruik bij kinderfeestjes en workshops.

Samenwerking met de speeltuinvereniging

Het terrein van de speeltuinvereniging sluit aan bij de tuin van het museum, en is te bereiken via een bruggetje (zie plattegrond in hoofdstuk 8). De speeltuin is in 2023 compleet vernieuwd, er staat een mooi klimkasteel, er is vast en zeker een mooie link te maken tussen het kasteel en 'De Hinderlaag'. We gaan in overleg met de speeltuin om te zien of we een arrangement kunnen samenstellen. Ook op andere manieren willen we de samenwerking met de speeltuinvereniging uitbouwen. Denk daarbij aan uitwisseling van vrijwilligers, bij de educatieve scholenprogramma's en bij evenementen voor kinderen.

13. Geschiedenis Heiligerlee dorp / participatie

We vinden het belangrijk om de buurt te betrekken bij onze plannen, en behoeften van dorpsbewoners mee te nemen waar mogelijk. We willen ook ruimte bieden voor de algemene geschiedenis van het dorp naast het verhaal van de Klokkengieterij en de Slag. Buurtbewoners en andere geïnteresseerden kunnen daarom straks in het café op diverse manieren meer leren over hun dorp. Voor inhoud en vorm gaan we samenwerken met Willy van der Schuit, het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt en dorps historicus Klaas Haan, die ook nu al betrokken is bij het museum.

Leestafel en digibord

Op / bij de grote leestafel in het café komen boeken ter inzage te liggen over de geschiedenis van de omgeving en het dorp. Ook is er ingebouwd in de tafel een scherm waarop bezoekers kunnen scrollen langs oude foto's en informatie over Heiligerlee.

Mini presentatie

Op of bij de leestafel of aan een van de wanden is straks ook een mini presentatie bijvoorbeeld in de vorm van een tijdbalk te zien over de geschiedenis van Heiligerlee. Hier wordt aandacht besteed aan de streekhistorie in het algemeen, dus bijvoorbeeld ook over het klooster Mons Sinai dat hier heeft gestaan. Er komt ruimte voor een kleine vitrine waarin artikelen te vinden zijn die een verbinding hebben met het dorp, zoals een kloostermop van het klooster. Aan de wanden kunnen eventueel een aantal foto's van oud-Heiligerlee een plaats krijgen

Dorpsparticipatieproject

Van wie is een museum? Van de stichting in dit geval, maar het staat ten dienste van de gemeenschap. De verhalen van de Klokkengieterij en de Slag zijn onlosmakelijk gekoppeld aan de locatie waar het museum staat: Heiligerlee. Het erfgoed en de verhalen horen misschien wel in de eerste plaats bij de mensen die hier wonen. Ze horen bij de identiteit van dorp en bewoners. Zoals veel musea weten, komen omwonenden relatief weinig in hun eigen musea. Misschien bezoeken ze musea als ze op vakantie zijn, maar zijn ze nog nooit in het museum in dezelfde straat geweest. We willen de drempel verlagen voor buurtbewoners en hen betrekken bij onze plannen. Daarmee hopen we de mensen te inspireren en te verwonderen. Wat is de link tussen vroeger en nu? Wat kun je leren van de geschiedenis? Je mag ook best trots zijn op je dorp en de geschiedenis ervan!

Het museum draait op dit moment nog volledig op vrijwilligers die voor een deel uit het dorp komen en daarnaast uit de regio er om heen. Er is een goede relatie met diverse andere organisaties in het dorp. Zo is er gestart met een samenwerking op educatief gebied met beide basisscholen en is er veel samenwerking met de speeltuinvereniging en de stichting Oud Brandweermateriaal Winschoten. We willen graag nog meer betrokkenheid creëren tussen dorp en museum. Dit heeft ook voor het museum zelf natuurlijk voordelen. Het is fijn dat burens weten wat je doet, en dat mensen een handje helpen bij activiteiten of zelfs vrijwilliger worden. Ook zijn dorpsbewoners natuurlijk een belangrijke doelgroep voor activiteiten en wisseltentoonstellingen. Daarnaast willen we het talent uit de omgeving inzetten bijvoorbeeld voor kunsttentoonstellingen met lokale kunstenaars en vragen we bewoners om input voor verhalen over de geschiedenis.

Concreet willen we in dit project dorpsbewoners op de volgende manieren betrekken:

- **Enquêtes, informatiebrieven en buurtoverleg.** Regelmatig worden dorpsbewoners geïnformeerd over de stand van zaken van het project. Ook zullen er een aantal informatiebijeenkomsten worden georganiseerd. Bewoners kunnen tijdens de bijeenkomst en hun ideeën aandragen, bijvoorbeeld over wissel Exposities en verhalen die gebruikt kunnen worden in de vaste exposities. Ook zijn we benieuwd naar de wensen van bewoners over de activiteiten die we aan gaan bieden. De activiteiten onderscheiden zich wel altijd van wat het buurtcentrum doet, er is altijd een link met onze thema's.
- **Verzamelen foto's en verhalen over Heiligerlee.** We vragen mensen foto's en verhalen met ons te delen die we dan documenteren en vastleggen in een database die te bekijken is online en in het museum. Sommige verhalen en foto's krijgen een plek in een tentoonstelling.
- **Vredesklokken, wens klokken.** De eerste wisseltentoonstelling die we willen inrichten, en waarmee het nieuwe museum opent, zal in het teken staan van wensen vanuit de gemeenschap. Onder begeleiding van één of meer kunstenaars gaan schoolkinderen en andere dorpsbewoners aan de slag met het maken van klokjes en het formuleren van wensen. Welke wensen hebben bewoners voor de toekomst? Voor zichzelf, voor hun familie, het dorp, Nederland en de wereld? De zaal en eventueel de wensboom in de tuin komt vol te hangen met klokjes en wensen. Bezoekers kunnen eigen klokjes en wensen toevoegen. De daadwerkelijke invulling van het project wordt bepaald samen met de te betrekken kunstenaar(s).

14. Programmering

Verruimde openingstijden

Momenteel is het museum alleen in de zomerperiode geopend van 1 april tot 1 november. Dit heeft te maken met onder andere het feit dat het onbetaalbaar is om de gebouwen te verwarmen in de winter. Na de verbouwing zal een groot deel van het pand verduurzaamd zijn en daarmee goed te verwarmen, dat zijn de centrale ruimte met café, toiletten en winkel, de demonstratieruimte en de wisselexpositieruimte. De expositie van de klokkengieterij en de Slag zullen nog steeds nauwelijks of niet worden verwarmt. Dit is een bewuste keuze om energie te besparen. De collectie heeft ook geen stabiel klimaat nodig. In de winter willen we in de toekomst in ieder geval regelmatig (en misschien het hele jaar) in het weekend open zijn voor publiek. Bezoekers kunnen dan (de wel verwarmde) wisselexposities bekijken en met winterjas aan of een deken/cape die ze van het museum lenen, de overige exposities bekijken. Opwarmen kan in het café met een warm drankje. De verruimde openingstijden zorgen voor extra inkomsten en betrokkenheid met de omgeving/vrijwilligers. Ook helpt het in het algemeen om het draagvlak voor het museum te vergroten en meer bekendheid te krijgen.

Activiteiten in het museum

Er worden diverse activiteiten georganiseerd in het museum en de wens is om dit uit te breiden. Met het eigen vrijwilligersbestand is het niet mogelijk de bezetting rond te krijgen om veel extra activiteiten te organiseren daarom willen we in het vernieuwde museum de samenwerking zoeken met anderen, zoals lokale kunstenaars, bonbonmakers, muzikanten en workshopgevers. Zij kunnen dan bijvoorbeeld in de avonden als het museum gesloten is het cafégedeelte huren. We geven wel de voorkeur aan activiteiten die een link hebben met het museum. Natuurlijk blijven we zelf ook activiteiten organiseren. De workshops en activiteiten hieronder horen niet bij dit project, maar geven wel een idee van de mogelijkheden die we creëren voor de toekomst. De activiteiten beogen op allerlei manieren het erfgoed en de verhalen beleefbaar te maken.

Ideeën voor workshops en activiteiten:

- Demonstratie klokkengieterij in een veldoven door Simon Laudy. Het ambacht is nauwelijks verandert in de afgelopen 1000 jaar. Het proces is spectaculair!
- Zelf een klein klokje gieten in de werkplaats
- Kleine concerten – vredesconcerten, carillonconcerten
- Klokjes-bonbons maken
- Kunstworkshops in de tuin – bijvoorbeeld aquarelleren van klokjesbloemen
- Lezingen over brons, klokken, veldslagen en onderwerpen rondom de wisseltentoonstellingen
- Maaltijd en verhalen vertellen rondom het vuur. De tuin leent zich goed voor het vertellen van verhalen en het koken op een kampvuur. Verhalen bijvoorbeeld van mensen met een immigratie-

Kerstopening

Het museum leent zich uitstekend voor het organiseren van kerstactiviteiten. Er wordt nu al jaarlijks een kerstmarktje georganiseerd. In de toekomst willen we het kerstprogramma uitbreiden en daarmee aansluiten op de toenemende interesse in kerstmarkten. Het museum kan dan helemaal in kerstfeer worden gebracht met natuurlijk veel kerstklokken.

- Kerstworkshops zoals klokjes maken van papier maché
- Concerten met kerstkloklidjes
- Verkoop kerstklokjes, kerstkoekjes en bonbons
- Grote kerstboom in tuin
- Demonstraties klokken gieten van brons en van chocolade

achtergrond, soms gerelateerd aan oorlog, maar ook verhalen van oud-Heiligerleeërs, volksverhalen, kerstverhalen en sprookjes.

- We gaan natuurlijk nog steeds rondleidingen aanbieden in allerlei talen (waaronder het Gronings), door het museum, naar het monument van de Slag en naar andere bijzondere historische plekken in de buurt.

Wisseltentoonstellingen

Minimaal elk jaar wordt ook nu al een wisseltentoonstelling georganiseerd, vaak in samenwerking met lokale historici en het Cultuurhistorisch centrum Oldambt. We gaan hier mee door en willen deze tentoonstellingen naar een hoger niveau brengen. Dan hebben we het niet zo zeer over de inhoud, maar meer over de uitvoering. Het wordt dan noodzakelijk om jaarlijks zorg te dragen voor een budget dat de tijdelijke tentoonstellingen kan bekostigen, vanuit reserves of subsidies. De wens is ook om af en toe nog een extra tentoonstelling te organiseren, bijvoorbeeld in samenwerking met externe partijen zoals met een lokale school, kerk, kunstenaars of lokale verenigingen zoals de speeltuinvereniging.

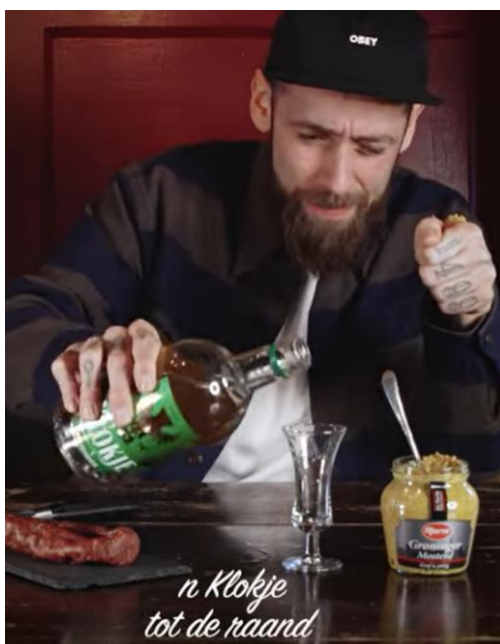
Tijdelijke tentoonstellingen organiseren is veel werk en kosten geld. Toch vinden we het heel belangrijk. In deze tentoonstelling kunnen we extra kennis delen met de bezoekers en kunnen we aansluiting zoeken bij actuele thema's. Het stimuleert daarnaast terug-kom bezoek en het helpt om eigen vrijwilligers en buurtbewoners te inspireren en te binden.

Alleen de openingswisselexpositie wordt meegenomen in dit project, ook omdat het verbonden is aan een participatieproject in het dorp. De ideeën in het kader zijn om een beeld te geven van de mogelijkheden die het vernieuwde museum biedt als het gaat om wisselexposities.

Ideeën voor

wisseltentoonstellingen:

- De rol van klokken in andere landen en culturen, bv Japan en Nepal
- Klokken in de provincie Groningen in samenwerking met St. Oude Groninger Kerken, inclusief een tour en lezingen
- Hinderlagen / de oorlog in Oekraïne
- Kunst uit de gemeente Oldambt
- De geschiedenis van brons – inclusief archeologische vondsten uit de regio
- Kerkklokken in de tweede wereldoorlog
- De geschiedenis van 'klokrokken'
- Schilderijen / aquarellen van klokjesbloemen
- Een tentoonstelling over het boek de Klokkenluider van de Notre Dame
- Klokje jenever: graanjenever in Groningen / Oldambt
- Sierraden van brons
- Bronzen beelden in de tuin
- Aanhaken bij de Oostfriesland

Idee: Jeneverproeverij met Tiktok Tammo: 'Klokslag'

Groningen, en specifiek ook het Oldambt (de graanrepubliek) staat bekend om zijn graanjenever. Een 'klokje' in het Gronings is een klein glaasje sterke drank, vaak jenever. Tiktok Tammo, een beroemdheid in de regio, heeft zijn eigen versie bedacht van de 'tequila shot', namelijk de 'Klokslag' met Groninger mosterd, droge worst en z'n eigen jenever; 'Klokje'.

<https://www.youtube.com/watch?v=KqG3XBB0g2Q>

15. Professionalisering organisatie

In dit project wordt de eerste stap richting professionalisering neergezet. Een vernieuwde presentatie met daaraan gerelateerd een educatief programma in een gemoderniseerd gebouw dat toegankelijk is voor een brede groep mensen. Maar er komt meer kijken bij het professionaliseren van een museum. Het bestuur heeft de wens om een officieel geregistreerd museum te worden en wil al tijdens de looptijd van dit project een aantal stappen zetten die nodig zijn om de registratie te verkrijgen. We streven er naar om in 2027 officieel geregistreerd te zijn als museum en gaan dan ook de museumkaart invoeren. Het is daarnaast de verwachting dat het museum meer eigen inkomsten gaat genereren door de winkel en horeca uit te breiden, meer arrangementen te organiseren en af en toe de centrale ruimte of vergaderzaal te verhuren.

Personeel

Vrijwilligers runnen al jarenlang met succes de beide musea. Ook op de lange termijn zal het merendeel van de activiteiten door vrijwilligers worden uitgevoerd. Om de programmering van tentoonstellingen, activiteiten en educatieve programma's te coördineren en naar een hoger niveau te tillen is het echter nodig een professionele medewerker in dienst te nemen, voor minimaal 20 uur per week. Voor de looptijd van het project willen we in eerste instantie een projectcoördinator aannemen die niet alleen de aansturing doet van de projectactiviteiten maar ook alvast een aanzet maakt om andere zaken in het museum te professionaliseren. Na afloop van het project willen we inzetten op het in dienst nemen van een medewerker, een betaalde directeur of coördinator voor 20 uur per week.

Het vernieuwde museum wordt zo ingericht dat de bemensing kan worden gedaan door twee personen, het ontvangstteam. Er is altijd een vrijwilliger aanwezig in de centrale ruimte, achter de balie en in de keuken. De andere vrijwilliger is een soort van 'vliegende keep'. Deze persoon springt bij in winkel, geeft toeristische informatie, kan kleine rondleidingen verzorgen, controleert toiletten etc. Vanzelfsprekend is er altijd iemand aanwezig met een BHV-diploma en iemand met een SHV diploma (Sociale Hygiëne). Voor nieuwe activiteiten worden nieuwe vrijwilligers gezocht.

Regelmatig worden leuke activiteiten voor vrijwilligers georganiseerd zoals uitjes naar andere musea. Ook krijgen vrijwilligers cursussen aangeboden zoals BHV en collectiegerelateerde cursussen. Het zorgdragen voor een veilige werksituatie is ook in het vernieuwde museum onze eerste prioriteit. We gaan de komende jaren bezig met een vernieuwd vrijwilligersbeleid waarin ook aandacht is voor het werven van extra vrijwilligers zodat we ook in de wintermaanden open kunnen zijn.

16. Winkel en horeca

Bezoekers komen straks binnen in een centrale ruimte waar ze kaartjes kunnen kopen voor de tentoonstellingen. Hier is ook een informatiehoek over de geschiedenis van Heiligerlee en er is toeristische informatie over de omgeving te vinden. Daarnaast is in deze ruimte een kleine winkel en zijn er horecafiliteiten. Er is ruimte voor ongeveer 50 personen aan tafels binnen en er is toegang tot een terras aan de achterkant van het museum. Het idee is dat ook mensen die het museum niet willen bezoeken hier terecht kunnen voor een drankje of om iets in de winkel te kopen. De artikelen in de winkel sluiten aan bij onze tentoonstellingen en thema's. Daarnaast worden streekproducten verkocht. Koffie, thee en andere drankjes en kleine versnaperingen in de horeca zijn Fairtrade of komen uit de omgeving van het museum. Zo is het idee om een chocolaterie en of een bakker uit de omgeving te vragen klok-bonbons en/of koekjes voor ons te maken om te serveren in de horeca. Horeca en winkel worden door vrijwilligers gerund. We gaan voor een beperkt aanbod van hoge kwaliteit. Eventueel gaan we werken met een zelfbedieningsapparaat voor vers gemalen koffie en thee om hiermee de vrijwilligers te ontlasten. Bezoekers betalen voor een beker aan de balie en mogen deze zelf vullen.

De centrale ruimte is buiten openingstijden ook geschikt voor het houden van presentaties en het ontvangen van groepen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van het verplaatsbare digibord dat ook voor educatieve doeleinden wordt ingezet. Horeca en winkel zijn belangrijke manieren voor een museum als deze om extra inkomsten te genereren.

Genoeg ideeën voor klokken in de winkel...

17. Samenwerking en arrangementen

Het museum werkt al nauw samen met diverse organisaties en wil deze relaties verdiepen en verbreden. Daarnaast gaan we op zoek naar nieuwe partners.

Inhoudelijk werken we samen of gaan we samenwerking zoeken met:

- Schansen in de buurt - Het verhaal van de Slag bij Heiligerlee is nauw verbonden met de verhalen rondom de schansen in de buurt zoals de schansen van Bad Nieuweschans en Oudeschans. We werken al regelmatig met de musea in deze plaatsen samen, bijvoorbeeld bij het maken van wisseltentoonstellingen. Toekomstige samenwerking kan ook zijn in de vorm van routes, arrangementen en verdere inhoudelijke samenwerking.
- Historische vereniging Heiligerlee – informatie over Heiligerlee en omgeving
- Cultuurhistorisch Centrum Oldambt – informatie over Heiligerlee en omgeving
- Ostfriesisches Landesmuseum Emden – zij vertellen veel over de Slag bij Heiligerlee en andere slagen in dorpen vlak over de grens in Duitsland. Een samenwerking ligt dan ook voor de hand, inhoudelijk en op gebied van bruiklenen. We zijn op dit moment aan het onderzoeken of we vaste arrangementen kunnen maken waarbij bezoekers beide musea bezoeken en ook een aantal andere locaties van veldslagen.
- Klok en Peel museum – dit museum in Asten (Noord Brabant) lijkt in veel aspecten op ons museum. Het combineert ook twee onderwerpen in één museum op een hele succesvolle manier, ze ontvangen veel bezoekers die ook nog eens erg tevreden zijn over hun bezoek. We hebben al regelmatig contact met hen en wisselen ideeën uit.
- Stichting Oude Groninger Kerken - In dit project willen we gaan kijken of we kunnen samenwerken met deze stichting in een presentatie en route rondom kerkklokken in Groningen
- Staatsbosbeheer - Het terrein waar de Slag bij Heiligerlee waarschijnlijk plaatsvond is in beheer van Staatsbosbeheer. Er is samen met hen een route ontwikkeld waarin de Slag uitgebreid aan bod komt. De beleefroute Slag bij Heiligerlee – de Hoogte. Momenteel wordt er gewerkt aan een update van de route. (www.staatsbosbeheer.nl/uit-in-de-natuur/beleefroute-slag-bij-heiligerlee-de-hoogte).

Cultuurhistorisch Centrum Oldambt (CHC)

Een belangrijke partner van ons is het CHC Oldambt. Deze organisatie wordt bestuurd door Stichting Geschiedschrijving Oldambt. Het heeft als doel om samen met anderen de verhalen achter het erfgoed levend te houden, te verrijken en te verdiepen én om deze verhalen aan te wenden als inspiratiebron voor cultuur en samenleving. Het CHC heeft een digitaal museum en helpt bij de organisatie van activiteiten die passen bij de doelstellingen. We zien veel mogelijkheden om onze samenwerking uit te breiden en te versterken.

Groepsbezoek en arrangementen

Musea Heiligerlee ontvangt relatief vaak groepen, mede via arrangementen. Groepen krijgen een programma met rondleiding, film, koffie, thee en soms lunch. We willen ook in de toekomst vol in zetten op ontvangst van groepen. Daarvoor is de centrale ontvangstruimte in het museum heel geschikt. Mogelijke arrangementen zijn samen te stellen met bijvoorbeeld:

- Alle hierboven genoemde partijen
- Stichting Oud Brandweermateriaal Winschoten
- Busmuseum in Hoogezand (gebruik bussen)
- Speeltuinvereniging Heiligerlee
- Thermen Bad-Nieuweschans
- Rosarium Winschoten

- Andere musea in de regio

Op educatief vlak werken we samen of zoeken we samenwerking met:

- Scholen in Heiligerlee
- Stichting Kunst en Cultuur (K&C)
- Middelbare scholen in de regio

Overige samenwerkingen die we willen zoeken of uitbreiden:

- 'ZO Groningen' – samenwerking en hulp bij marketing en promotie van het museum
- Visio Haren en de Werkgroep Toegankelijk Groningen – overleg over toegankelijk maken museum voor mensen met een visuele beperking
- Buurtvereniging - participatieproject
- Lokale kunstenaars – tentoonstellingen en ook voor maken van artikelen voor de winkel

Binnen de looptijd van dit project beogen we minimaal 3 nieuwe samenwerkingen aan te gaan of samenwerkingen te verdiepen.

Simon Laudy – Klokkengieter / Klokken- en Kunstgieterij Reiderland te Finsterwolde.

Het Klokkengieterijmuseum werkt regelmatig samen met Simon Laudy. Nadat klokkengieterij Van Bergen te Heiligerlee in 1980 de poorten sloot, zette Laudy vanaf 1988 de lange traditie van klokkengietersactiviteiten in het noorden van Nederland voort. Hij heeft zijn werkplaats in Finsterwolde op ongeveer 5 km afstand van Heiligerlee.

Wie de werkplaats betreedt, doet een stap terug in de tijd. Sinds de twaalfde eeuw worden in deze regio kerkklokken geproduceerd. Het materiaal is sindsdien misschien een beetje veranderd, maar het productieproces is in duizend jaar vrijwel hetzelfde gebleven. Zo gaat het gieten van de klok met de hand. Jaarlijks produceert Laudy zo'n dertig tot veertig klokken. Zijn klokken hangen over de hele wereld. Hij giet ook klokken op locatie zoals in 2008 aan de voet van de Martinitoren waar hij een klok goot voor het torentje van het Groninger provinciehuis en in 2018 een herdenkingsklok in de tuin van het museum.

Het ambacht klokkengieten is bijna verdwenen maar het museum wil bijdragen aan het behoud van de kennis en interesse in het vak.

© N. Huizing - Boer

Demonstratie klokkengieten in een veldoven gemaakt voor de gelegenheid in de tuin van het museum. Klokkengieten op deze manier is een bijzonder ambacht dat we zien als immaterieel erfgoed dat bewaard moet worden voor de toekomst.

18. Communicatie, PR, Identiteit

Communicatie tijdens het project

Als het aan ons ligt gaat er nogal veel gebeuren de komende jaren! Een verbouwing, complete nieuwe presentaties, een mooier café, professionalisering op allerlei vlakken en uiteindelijk wellicht een geregistreerd museum worden. Voor iedereen is het best spannend en misschien is ook niet iedereen in ons netwerk blij met een aantal stappen, zoals het afstoten van een pand. Goede communicatie over het project met vrijwilligers, burens, partnerorganisaties, vrienden van het museum en de gemeente is daarom cruciaal. We willen mensen echt meenemen in het proces en niet alleen 'top-down' te informeren.

In het voortraject zijn al vertegenwoordigers van de gemeente en vrijwilligers meegenomen. De komende maanden gaan we de plannen naar een bredere groep communiceren en is er zeker plaats voor input. Wat willen vrijwilligers terug zien in de nieuwe presentatie? Wat vinden zij leuk aan hun werk en hoe kunnen we zorgen dat dit leuk blijft in het vernieuwde museum? We gaan een aantal sessies organiseren voor vrijwilligers waarin ze mee kunnen praten en ideeën kunnen aandragen. Ze kunnen zich dan ook aanmelden voor deelname aan subprojectgroepen, bijvoorbeeld rondom de horeca, de tuin, de tentoonstellingen of de demonstratieruimte.

De verbouwing is niet heel groot, maar toch zal deze overlast geven voor de burens. We vinden het belangrijk dat zij niet uit de media vernemen wat er gaat gebeuren maar van ons zelf. Het zelfde geldt voor de verplaatsing van het carillon. Waarschijnlijk maakt het voor het geluid weinig uit waar deze staat, maar het is toch belangrijk dat hier goed over wordt gecommuniceerd. Partners, zoals andere musea, de speeltuinvereniging en de historische vereniging gaan we binnenkort ook persoonlijk van onze plannen op de hoogte stellen en hen gelijk proberen te interesseren in arrangementen. Hiervoor nemen we uiteraard ook contact op met 'ZO Groningen' in Oldambt.

Identiteit

De twee musea zijn officieel al samengevoegd in één organisatie; Stichting Musea Heiligerlee. Er is ook een gezamenlijke website. De huisstijl is al een beetje aangepakt en in de zelfde vorm gegoten, maar toch zijn het voor bezoekers nu nog gewoon twee musea die sterk van elkaar verschillen. Straks is er echt één museum, en daarbij hoort ook een nieuwe identiteit, naam en bijpassende huisstijl. Wie zijn we eigenlijk? Hoe willen we ons presenteren naar de buitenwereld? We gaan als team met een communicatiebureau aan de slag om over dit onderwerp na te denken en te komen tot een nieuwe huisstijl met bijpassend logo en naam. Voor de hand liggen namen als: Museum Klok en Slag, Museum Klokslag of Museum Heiligerlee.

Publiekscampagne rondom de opening

Als het project gereed is komt er een grote publiciteitscampagne:

- Open dag voor buurtbewoners, vrienden en partnerorganisaties
- Speciale openingsweek voor iedereen met diverse activiteiten
- Grote marketingcampagne online en met posters, wegborden etc
- Acties zoals Elke 100ste bezoeker een cadeautje, kortingsbonnen in de kranten en gratis drankjes

Signing

Momenteel is het voor veel bezoekers van Heiligerlee niet gelijk duidelijk dat ze in zo'n bijzonder dorp zijn beland. Zoals eerder gezegd valt het ook niet goed op dat de

Klokkengieterij een museum is. Het monument heeft een prominente plek in het dorp, maar daar wordt niet duidelijk naar het museum verwezen. In dit project willen we de signing zowel in Heiligerlee zelf als in de omgeving verbeteren. Te denken valt aan:

- Meer/ verbeterde signing naar het nieuwe museum vanaf openbaarvervoer-hotspots, de snelweg, fietsroutes en andere wegen
- Aandacht voor 'de Slag' bij binnenkomst van het dorp, het liefst gecombineerd met een oproep het museum te bezoeken
- Aandacht voor het museum bij andere toeristische locaties in de gemeente

19. Planning en uitvoering

Om het project te coördineren en de dagelijkse aansturing te verzorgen wordt een kwartiermaker / projectcoördinator aangenomen. Daarnaast wordt er een stuurgroep gevormd die toezicht houdt op de voortgang van het project en deze ook aanstuurt in overleg met de projectcoördinator. Hierin zitten in ieder geval de voorzitter en de penningmeester van het museum. De projectcoördinator, een vertegenwoordiger van de vrijwilligers, een vertegenwoordiger van de gemeente, de tentoonstellingsmaker en een vertegenwoordiger van het architectenbureau vormen de basis van de te vormen projectgroep. Deze groep heeft minimaal maandelijks overleg gedurende de duur van het project, en vaker wanneer nodig. De gemeente is eigenaar van het pand en zal de bouwbegeleiding verzorgen.

De activiteiten worden allemaal uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen teams van vrijwilligers en de aan te stellen projectcoördinator. Deze laatste draagt ook bij aan de concrete uitvoering van de activiteiten. Voor de tuin en het participatieproject in het dorp worden externe partijen gezocht die deze activiteiten coördineren en deels uitvoeren, een tuinontwerper en een kunstenaar.

Wanneer	Wat
Voltooid	• <i>Haalbaarheidsonderzoek</i> • <i>Verkennde gesprekken met de gemeente als eigenaar van de panden</i> • <i>Maken schetsontwerp architect en tentoonstellingsmaker (op aanvraag sturen we deze na).</i> <i>Dit is gebruikt in presentaties voor:</i> ○ <i>vrijwilligers</i> ○ <i>gemeente en gemeenteraad</i> ○ <i>samenwerkingspartners (huidige)</i> ○ <i>buurtbewoners en andere belangstellenden</i> ○ <i>perscontacten</i> • <i>bodemonderzoek door de gemeente, met als uitkomst geen belemmering voor dit project.</i>
2025	• <i>Vorbereidingen project. Vergunningen aanvragen, fondsenwerving.</i>
Voorjaar 2026	• <i>Officiële start van het project</i> • <i>Aanstellen projectcoördinator / kwartiermaker</i>
Najaar 2026	• <i>Start bouw</i> • <i>Contact met scholen, start ontwikkeling educatieve programma's</i> • <i>Verdere ontwikkeling tentoonstellingsplan</i>
Zomer 2027	• <i>Bouw en verbouw afronden</i> • <i>Start scholenproject en participatieproject in het dorp</i>
Najaar 2027	• <i>Start bouw tentoonstellingen en inrichting overig</i> • <i>Aanleg tuin en aanpak voorterrein</i>
Begin 2028	• <i>Afstoten pand Slag bij Heiligerlee</i> • <i>Start PR campagne</i>
Voorjaar 2028	• <i>Heropening museum, openingsprogramma</i>

	• <i>Start educatieve programma's</i> • <i>Feestelijke openingsactiviteiten</i>
Zomer 2028	• <i>Afronding project, evaluatieproces en borgingsplan</i>

20. Borging en evaluatie

Tijdens het project en ook na de opening van het vernieuwde museum evalueren we regelmatig hoe het proces verloopt met de betrokken partijen en de betrokken vrijwilligers. Hoe loopt het proces? Wordt iedereen gehoord? Waar staan we met de planning? Hoe verloopt het project financieel? Na afloop zal er een algemene evaluatie plaatsvinden en wordt er een openbaar rapport geschreven waarin de resultaten worden opgenomen en waarin het proces beschreven wordt.

Ook komt er een plan van aanpak om de resultaten te borgen. De fysieke onderdelen van dit project, zoals de aanpassingen aan het gebouw, de bouw van 'De Hinderlaag' en de tentoonstellingen zullen makkelijk in onderhoud zijn en toekomstbestendig. Andere zaken vergen wél aandacht om de kwaliteit te borgen op lange termijn. Denk daarbij aan:

- Het educatieve programma. We willen dit up-to-date houden en goed blijven aanhaken bij de wensen van de scholen. Daarom gaan we eens in de paar jaar het hele programma doorlopen met scholen en een expert en voeren we aanpassingen door waar nodig.
- De inhoud van de wisselexposities en het randprogramma. Deze dient niet alleen inhoudelijk sterk te zijn maar de vorm en uitvoering moeten ook de kwaliteit uitstralen die past bij het vernieuwde museum. Daarvoor zal het nodig zijn jaarlijks een budget te reserveren voor deze onderdelen.
- Kennis en kunde van vrijwilligers. Om vrijwilligers op de hoogte te laten zijn van de inhoud van wisselexposities maar ook over andere museum gerelateerde zaken rondom collectie en horeca bijvoorbeeld, bieden we blijvend trainingen aan.

Om zorg te dragen dat deze zaken worden geregeld en dat er financiële middelen voor deze activiteiten kunnen worden geworven is een betaalde medewerker noodzakelijk.

Impressie van het verbouwde museum vanaf de tuin gezien

21. Financieel

Exploitatie

Om de toekomst van het museum zeker te kunnen stellen is het heel belangrijk om de exploitatie ook op langere termijn geborgd te hebben. Daarmee kan een vaste medewerker aangenomen worden als coördinator / directeur. Het is de bedoeling dat de kosten die de aanstelling van een medewerker met zich meeneemt uiteindelijk gedeeltelijk uit extra inkomsten van het museum kunnen worden betaald. Zo zal deze medewerker als taak hebben subsidie binnen te halen voor de organisatie van activiteiten, workshops en hoge kwaliteit tentoonstellingen die op hun beurt extra bezoekers en inkomen genereren voor het museum. Als de huidige inkomsten uit horeca, winkel en arrangementen worden vergeleken met die van andere musea kan worden geconcludeerd dat hier nog veel winst te behalen valt. Ook zal de openstelling in de wintermaanden extra bezoekers trekken en daarmee inkomsten genereren. Toch zal het lastig zijn de kosten van de medewerker helemaal uit eigen middelen te betalen, vooral in de eerste fase. De gemeente Oldambt heeft aangegeven het museum hier financieel in te gaan ondersteunen.

De verwachting is dat de bezoekersaantallen na de heropening en nadat het museum geregistreerd is op kunnen gaan lopen tot 15.000 per jaar.

Begroting

Het hele project is begroot op € 2.681.968-. De grootste kostenpost is bijna vanzelfsprekend de verbouwing en aanbouw van het pand. Daarnaast is ook de bouw van de museale installatie 'de Hinderlaag' een behoorlijke kostenpost en de museale inrichting. Een gedetailleerde begroting van de (ver)bouw van de klokkengieterij en de bouw van de Hinderlaag zijn beschikbaar op aanvraag.

Categorie	Kosten	ex btw	totaal / categorie
Nieuwbouw, verbouw en verduurzaming	Museum verbouw en aanbouw inclusief verduurzaming	€ 716.000	
	Kosten verhuizing	€ 20.000	
	Overige kosten architect, constructeur etc	€ 147.565	
	Aansluiting Nuts	€ 2.500	
	Inrichting ontvangstruimte algemeen	€ 20.000	
	(Her)inrichting horeca en keuken	€ 20.000	
	Depot huur tijdelijk	€ 3.000	€ 929.065
Vaste presentatie	Herinrichting museum exposities	€ 421.172	
	Bouwkosten museale installatie 'De Hinderlaag'	€ 468.000	
	4 jaar onderhoud techniek	€ 15.000	
	Kunstproject buiten / voorplein	€ 15.000	€ 919.172
Omgeving en tuin	Aanleg tuin / voorplein	€ 50.000	€ 50.000
Educatie	Ontwikkeling educatieve programma's	€ 15.000	
	Escaperoom speurtocht	€ 12.000	€ 27.000
Professionalisering	Huisstijl / DNA ontwikkeling / communicatie	€ 12.000	€ 12.000
Opening	Openingstentoonstelling activiteiten en materiaal	€ 15.000	
	Openingsactiviteiten	€ 10.000	€ 25.000
Projectmanagement	Kwartiermaker / projectleiding, 1 jaar	€ 45.000	
	Extra urenbegeleiding Cooperatie Sterke Musea	€ 4.750	€ 49.750
	Subtotaal:	€ 2.011.987	€ 2.011.987
	onvoorzien 15%	€ 301.798	
	accountantskosten:	€ 3.000	
	Totale kosten (2023):	€ 2.316.785	
	prijs berekend op basis van gegevens 2023. Prijsindexatie 5% per jaar:	€ 365.183	
	Totale kosten (2026):	€ 2.681.968	

Aanbesteding

In het project worden de aanbestedingsregels van de gemeente Oldambt gevolgd. Dit betekent ook dat er een meervoudig onderhandse aanbestedingsprocedure wordt gevolgd voor het aanstellen van een aannemer en dat moet worden bekeken of dit ook nodig is voor de aanstelling van een architect. Dat laatste zou betekenen dat Daad-architecten niet met zekerheid dit project gaat uitvoeren. Er zijn tot nu toe alleen afspraken gemaakt om tot een schetsontwerp te komen. De museale installatie 'De Hinderlaag' is sowieso wél een vast onderdeel van dit project. Ook als Daad-architecten niet betrokken zal zijn bij de verbouw en verduurzaming van het klokkengieterijpand, gaan we wel met hen en Willy van der Schuit verder voor de realisatie van dit projectonderdeel.

Dekkingsplan

Onze plannen sluiten aan bij diverse fondsen. We gaan de komende tijd het gesprek aan met een aantal andere grote fondsen. De eerste aanvraag is de deur uit, naar het Scholten-Kamminga-Landbouwfonds.

Dekkingsplan	ex btw	
Gemeente Oldambt	€ 500.000	Huidige aanvraag
SK & L fondsen	€ 250.000	is aangevraagd
Provincie Groningen, vernieuwing presentatie	€ 125.000	Nog aan te vragen
Vriendenloterij fonds	€ 500.000	Nog aan te vragen
Leader	€ 125.000	Nog aan te vragen
NPG (via gemeente, provincie of Impulsloket)	€ 125.000	Nog aan te vragen
Mondriaanfonds	€ 100.000	Nog aan te vragen
VSB fondsen	€ 100.000	Nog aan te vragen
BPD Cultuurfonds	€ 100.000	Nog aan te vragen
Nij Begun	€ 250.000	Nog aan te vragen
Digitall fondsen	€ 150.000	Nog aan te vragen
Cultuurfonds	€ 100.000	Nog aan te vragen
Google community grants	€ 100.000	Nog aan te vragen
Rabobank	€ 80.000	Nog aan te vragen
Je Maintiendrai fondsen	€ 50.000	Nog aan te vragen
Roemte (groen dak)	€ 15.000	Nog aan te vragen
Eigen bijdrage, vrijwilligersuren (479 uren * €25)	€ 11.975	Toegezegd
Totaal dekking:	€ 2.681.975	

Klokkengieterij Van Bergen heeft het predicaat Koninklijk gehad.

Kerkhof van kerkklokken in Hamburg na de Tweede Wereldoorlog

In WOII roofden Duitse nazi's in heel Nederland kerkklokken om ze om te smelten tot munitie. In Gemeente Groningen wist de bevolking dat te voorkomen door de klokken tijdig in akkers te begraven en er gewassen op te verbouwen, zodat de Duitsers ze niet konden vinden. Een kaart waarop werd genoteerd waar de klokken waren begraven werd bewaard voor betere tijden. Die braken aan toen Canadese troepen op 18 april 1945 Groningen definitief bevrijdden. De kaart dook op en de klokken werden opgegraven, schoongemaakt en in de torens gehesen. Bron: Museum Klok & Peel.

Bijlage I Codes

In deze tekst worden de drie ‘codes’ uitgewerkt met betrekking tot Stichting Musea Heiligerlee. Het gaat om de Governance Code Cultuur, de Fair Practice Code en de Code Diversiteit en Inclusie. De stichting Musea Heiligerlee is geen geregistreerd museum, maar in het nieuwe beleidsplan zal wel worden vastgelegd dat we de codes onderschrijven. Op dit moment heeft de stichting geen medewerkers in dienst.

Governance Code Cultuur

De stichting bestaat uit vier bestuursleden; een voorzitter, penningmeester, secretaris en een algemeen bestuurslid. Zij genieten geen bezoldiging en onkostenvergoeding. Alles geschiedt op vrijwillige basis.

De stichting onderschrijft de acht principes die in deze code verwoord staan.

1. De stichting voegt maatschappelijke waarde toe door in samenwerking met de inwoners en organisaties in het dorp een plek te creëren waar de geschiedenis tot leven komt en de verhalen, het erfgoed en de bijbehorende collectie bewaard worden. Deze plek draagt bij aan de leefbaarheid in de regio en helpt sociale cohesie een impuls te geven. Naast de vaste presentaties worden er ook activiteiten voor de buurt georganiseerd en wil het museum een platform bieden aan lokale beelden kunstenaars, muzikanten en anderen.
2. Stichting Musea Heiligerlee past de Governance Code Cultuur toe en legt deze uit in de jaarverslagen.
3. Het bestuur van de stichting is onafhankelijk en handelt integer.
4. Bestuurders zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en handelen daarnaar.
5. Het bestuur is verantwoordelijk voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie. De coördinator van de vrijwilligers is het aanspreekpunt voor vrijwilligers. Hij rapporteert daarover geregeld aan het bestuur. De verplichtingen daarover staan omschreven in het contract.
6. Het bestuur gaat verantwoord en integer om met mensen en middelen van de stichting. Zij onderschrijft een goed werkklimaat en Fair Pay voor eventueel aan te nemen professionals.
7. Het bestuur komt in de regel 6 keer per jaar samen en soms, indien nodig afzonderlijk:
 - Vier keer in een reguliere vergadering samen met het kernteam;
 - Een keer alleen met bestuur over bestuurlijke zaken;
 - Afzonderlijk van elkaar afspraken met de zakelijk leider, fondsenwerver, danwel extra bezoek voorstelling.
8. Raad van Toezicht: is niet van toepassing.

Fair Practice Code

Stichting Musea Heiligerlee onderschrijft de intenties en principes van de Fair Practice Code en de vijf kernwaarden die daaraan ten grondslag liggen: solidariteit, diversiteit, vertrouwen, duurzaamheid en transparantie. Een eerlijke fatsoenlijke bezoldiging onderschrijft het bestuur ten stelligste.

Tegelijkertijd is er ten aanzien van het werven van subsidies een discrepantie; begrotingen mogen niet te hoog te zijn en moeten kosten en honoraria aan de ondergrens zitten. De honoraria van de professionals zijn dan ook marktconform.

Beloningsbeleid

De bestuursleden van de Stichting ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden.

De gastheren en -vrouwen ontvangen een vrijwilligersvergoeding welke voldoet aan de wettelijke regels en valt binnen de gestelde maxima. De professionals die voor dit project worden aangesteld

worden marktconform betaald en volgens de richtlijnen in de museumbranch. Kunstenaars waar we in dit project mee werken krijgen betaald volgens de Richtlijn Kunstenaarshonoraria.

Code Diversiteit & Inclusie

Waar het gaat om de Code Diversiteit en Inclusie, heeft de stichting nog een hele weg te gaan. Dat wil echter niet zeggen dat de wil er niet is om een zo divers mogelijk personeelsbestand, programma, publiek en partners te bereiken.

Het vrijwilligersbestand is divers qua leeftijdsopbouw (van 20-80+ jaar) maar ook qua samenstelling en sociale status: de 'jongeren' die nog niet pensioengerechtigd zijn, hebben doorgaans een WAO-uitkering. Wat personeelsbeleid betreft maken we geen keuzes: iedereen die zich aanmeldt met de vraag of ze wat bij ons kunnen doen, krijgt een kans, ongeacht achtergrond. We krijgen echter zelden aanmeldingen van mensen met een niet-westerse achtergrond om vrijwilliger bij ons te worden. Momenteel zijn er twee 'medelanders' onder de vrijwilligers en een aantal mensen die door hun ziekte of handicap verder van de arbeidsmarkt staan. Inclusie en diversiteit betekent ook nog iets anders in deze regio. Er zijn relatief veel mensen in de regio in armoede opgegroeid of ervaren nog steeds armoede. Ook wonen hier relatief veel mensen met een laag opleidingsniveau. Zij moeten zich ook prettig voelen in ons museum. We streven er dus naar een heel laagdrempelig museum te zijn waar iedereen zich thuis voelt.

De leeftijdsopbouw van bezoekers is niet zo gelijkmatig. We krijgen toch vooral 60plussers in het museum. We streven naar meer variatie door andere activiteiten zoals speciaal voor mensen met een handicap, vluchtelingen, mensen met een laag inkomen en jongeren.

We willen mensen betrekken die geen interesse voor cultuur en geschiedenis mee hebben gekregen in hun jeugd. Ook mensen die moeite hebben met lezen en schrijven zijn een doelgroep. Het leuke aan onze onderwerpen is dat er vooral ook veel te zien, te horen en te doen is!

Concrete ideeën voor de toekomst zijn:

- Museale vaste presentatie wordt geschikt voor laaggeletterden en mensen die het Nederlands slecht beheersen (valt binnen dit project);
- Activiteiten organiseren die mensen met diverse achtergronden samenbrengen op een laagdrempelige manier, bijvoorbeeld bij laagdrempelige lezingen, de kerstmarkt, klogiet workshops en andere creatieve workshops en projecten met de scholen;
- Vluchtelingen / mensen met een migratie achtergrond betrekken in het programma, denk aan projecten rondom het thema 'de slag / oorlogen' gelinkt aan bijvoorbeeld de oorlog in Oekraïne, of een project rondom klokken en bellen wereldwijd.